

M I F E P L

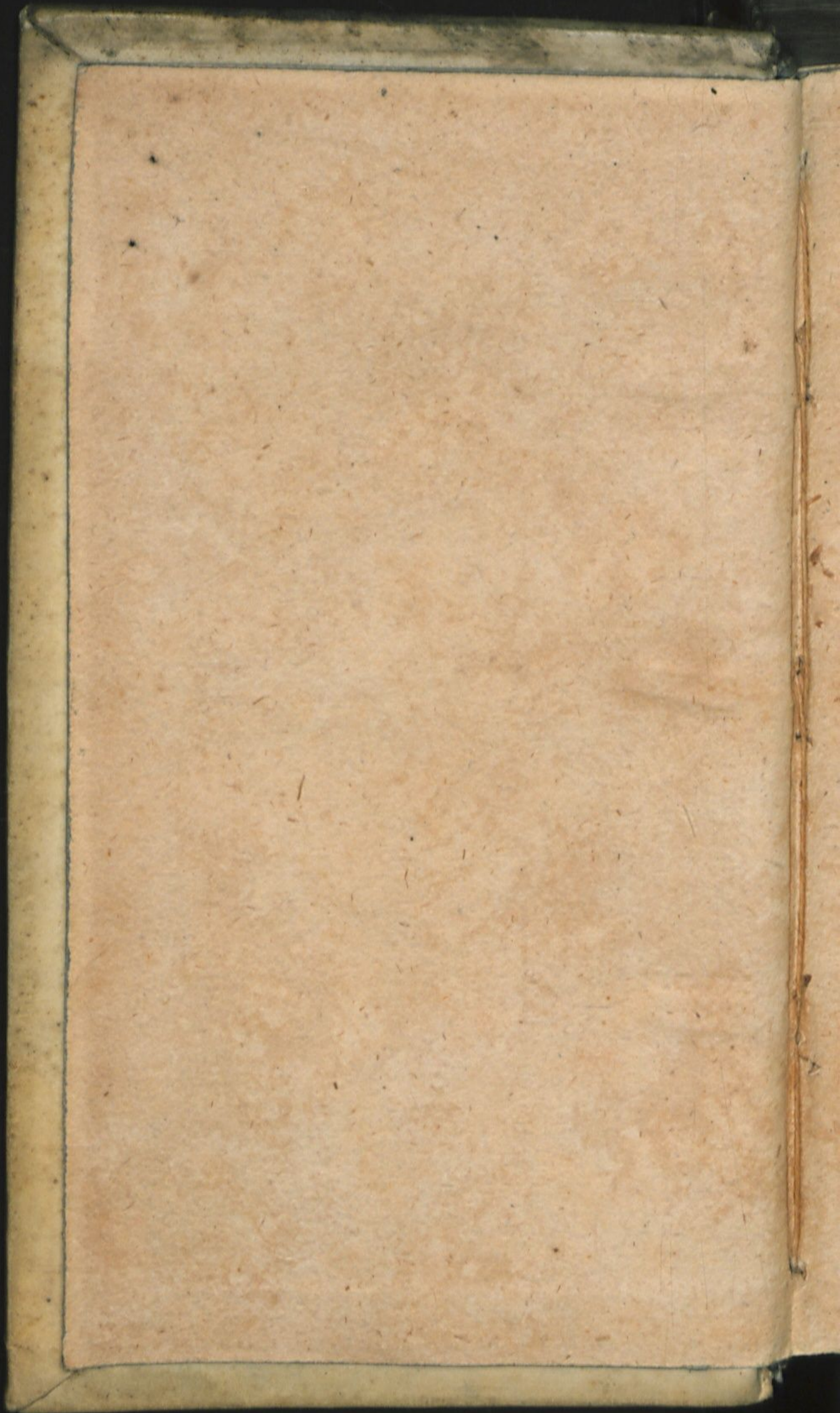
1 6 4 3

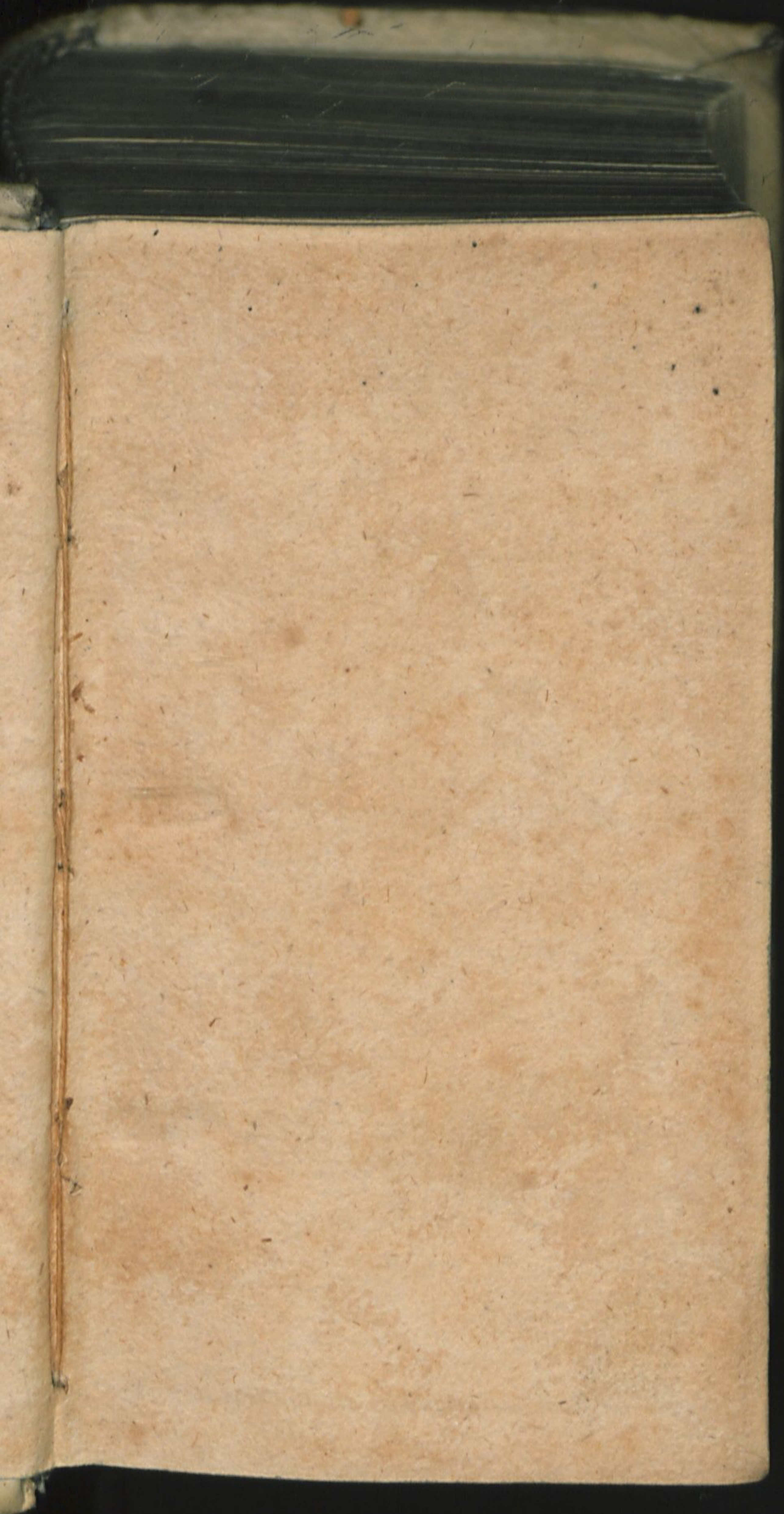
+

Sammelband

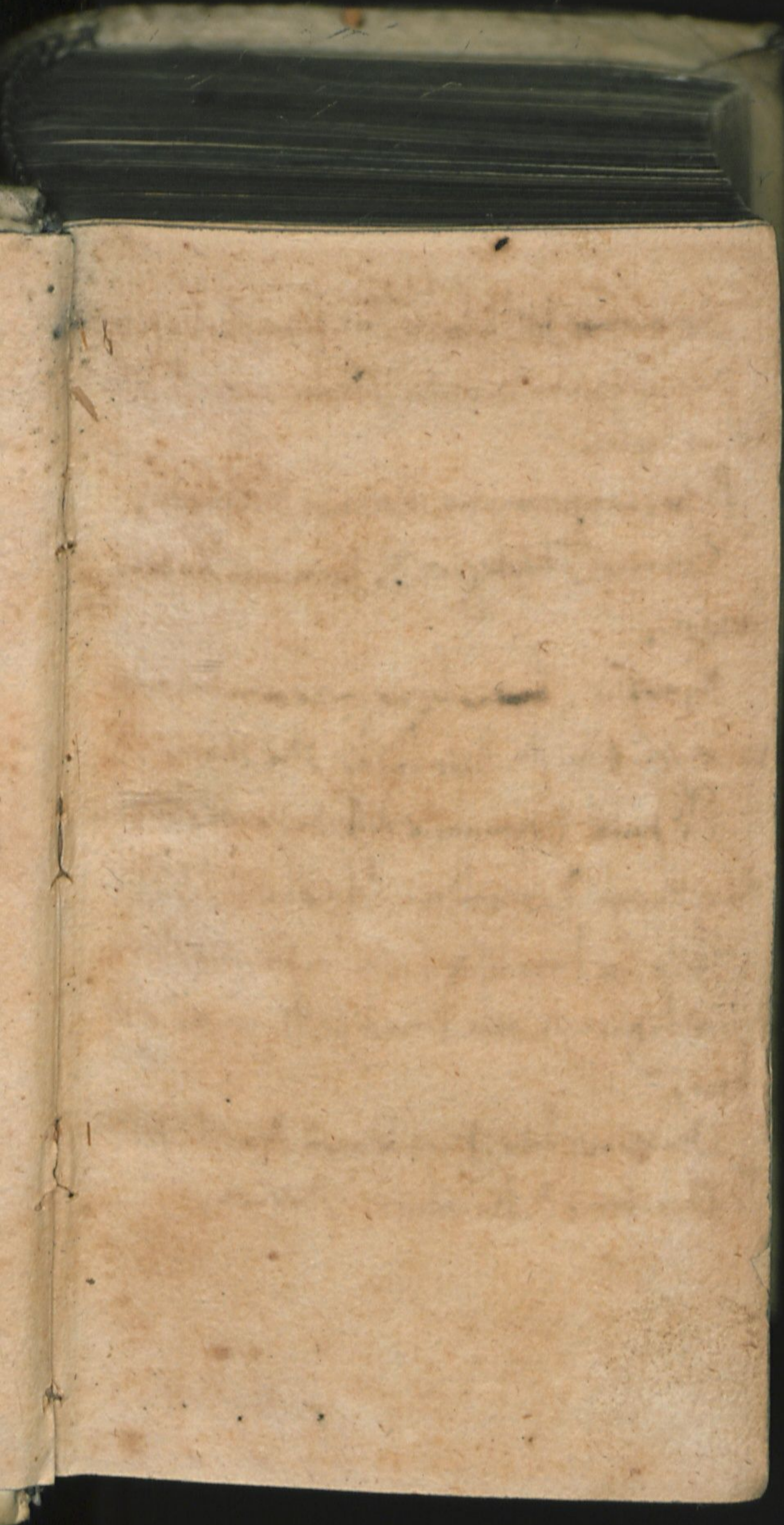
U M B

57

Judei & eorum quae in hoc volumine continetur.

- 1 Sermones Hilhelardi Turonensis Archiepiscopi;
- 2 Summarium verborum Theologorum D. W. Helmi Lyfoni;
- 3 Syllogismus confirmator Henrici Büllingeri;
- 4 Gemma Theologica D. Hermannii Ransbergensis;
- 5 Synopsis duodecim scripturarum harmonice
veteris & novi Testamenti Martini Meibomii;
- 6 De pace Germaniae dissertationes & de causa
Suevica auctori D. Joachimi Schnöbelij J. V. D.
- 7 Lipsiae Paradisi & hinc Comparatio Aeneas
vna Lipsiae pro ream Paradisi M. Joannis Weibei;
- 8 Oratio de pace: prior de aera Noachi: posterior
de Chanaan auctori D. Balthasari Meibomio;

34. Fl 294

Gemma Theologica:

H O C E S T,

BREVIS ET FACILIS

LOCORUM

SS^{tae} THEOLOGIAE

COMMUNIIUM IN-

STITUTIO:

In illustri Schola Nassovica Herbor-
nensi *didacticè* proposita, *17*

atque

In Collegio Theologico x l. Disputa-
tionibus *elencticè* exposita

AB

HERMANNO RAVENSPERGERO,
Sigen. Nassov. Theol. D. & Profess.

Semestri aestivo 1611.

Herbornæ Nassoviorum.

4

Genius Theologicus
BREVIS ET FACILIS
LOCORUM
22da THEOLOGICA
COMMENTARIA IN
STILTONI
In Illustri Schola Nalovica
Herrmanni
Nalovici

ILLUSTRI AC GE-
NEROSISSIMO HEROI
ET DOMINO, DN. JOHANNI
seniori, Comiti Nassovia, Cattimeli-
bocorum, Viandę & Decii, Domino in
Beilstein, &c. Domino suo clementif-
simo &c.

SI quis miretur, Illustris ac Genero-
sissime Comes, Domine clementissi-
me, quas ob res hanc Gemmam me-
am theologiam illustri T. G^{ratia} nomini inscri-
bam, qui tamen ante biennium eidem disputa-
tionem meam inauguralem inscripserim: is hoc
responsi feret, factum hoc meum nec singulari
causa, nec sacro carere exemplo. Causa quidem
illa est, quod partim G. T. clementem in me fa-
vorem interea temporis plus satis sensi, partim
G. T. benignissimam erga me affectionem mihi
constanter persuadeo. Exemplum in sacris in

A ij

eadem causa occurrit manifestissimum. Lucas enim Evangelista Theophilo primaria nobilitatis viro prestantissimo inscripsit & dedicavit non solum historiam Evangelicam, hoc est, dictorum & factorum Jesu Christi, sed etiam librum in quo descripta continentur ACTA SANCTORUM APOSTOLORUM, Luc. 1. v. 3. & 4. Act. 1. v. 1. Quum igitur factum hoc meum nec ratione sufficienti, nec exemplo Bibliorum evidenti careat, omnino confido, id nullum sincerum & candidum posse carpere, & G. T. in optimam partem velle accipere. Deus Opt. Max. G. T. Spiritu prudentia & fortitudinis adsit, omniq; à Zione benedictionum genere quàm cumulatissimè ornet & adaugeat. Script. Herborn. Calend. Septembr. Anno, DVC Me Iehova.

Generositatis Tuæ

humiliter observantiss.

*Herman. Ravensperger
Sigenensis.*

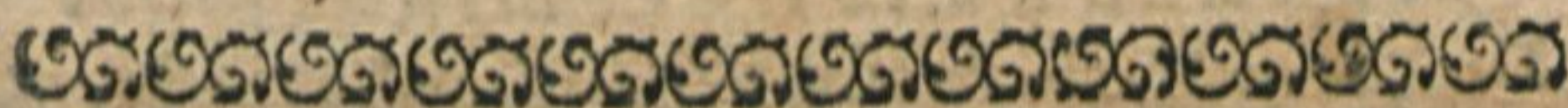

IN GEMMAM THE-
OLOGICÆ

ET IGRAMMA

Johannis Piscatoris SS. lit. in schola
Herborn. Professoris.

IN pretio gemma est rutilans splendente colore:
Et recreat sanos luce micante oculos.
Sic meritò in pretio est doctrina hac lucida gemma:
Namq; oculos mentis recreat illa pia.

IN LUCULENTISSIMAM CLA-
RISS. D. THEOLOGICÆ DN. HER-
MANNI RAVENSPERGERI, Professoris
Herbornensis, Gemmam Theologicam, RA-
PHAELIS EGLINI ICONII, Tigurini, Do-
ctoris Theologi Marpurgenfis,
ἀντοχέδιον.

Gemma coloratis quis te portavit ab Indis?
Quis maris elegit littore téverubri?
Fallor, an Herbornæ, Domini de fonte, petita es?
RAVENSPERGERI perq; polita manu?

A ij

Unio nunc candens, nunc gramineusq; Smaragdus,
 Nunc Adamas, claro Jaspide contiguo:
 Chrysolithus, vel Beryllus, flavensve Hyacinthus,
 Nunc Amethystus, Onyx, Chrysoprasusq; mi-
 cans.

Sardonius, pulcherrve Topazus, quiq; imitatur
 Æthera Sapphyrus lumine coeruleo;
 Et Carbunculus, aut salia, quas pectus Aronis
 Distinctè gemmas condecorasse liquet:
 Aut quales statuunt Urbis fundamenta Sancta,
 Quas patet inscriptas nomina Apostolica.
 Hic URIM & THUMMIM, Perfectio, Lumen &
 ipsum;

Hinc responsa Deus significando dedit.
 Talia GEMMA refert tua, praeclarissime Doctor,
 HERMANNE, ex toto Codice lecta Sacro:
 Digesta in Methodum, concinnoq; ordine pòsta,
 Fert auro inclusum ceu lapidem articulus.
 Hinc tibi grande decus peperisti, & nomen in
 avum,

Grandius in reliquos verum opera pretium est.
 Non tibi, quas solvat, dignas GERMANIA grates
 Nostra habet: ipse dabit Rector Olympiacus,
 Immarcessibili cingens tua tempora vitta,
 Et gemma aeternae & frondis honore caput.

Francobergæ 27. Julii. 1611.

105): (90

IN

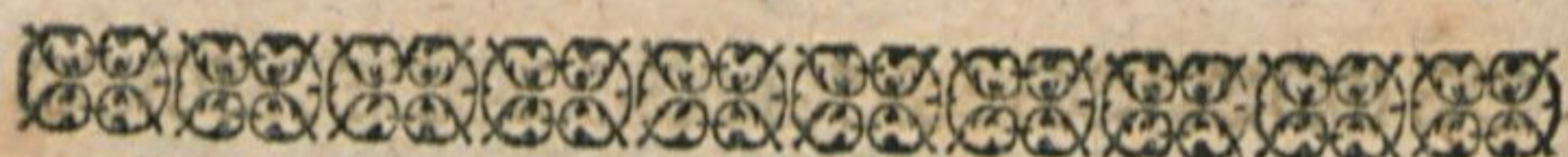
UNIVERSITÄTS- UND LANDESBIBLIOTHEK SACHSEN-ANHALT

IN GEMMAM REVERENDI ET
clarissimi viri, Dn. HERMANNI RAVENS-
PERGERI, SS. Theologiæ Doct. & in illustri Nas-
sovia-Herborn. ejusdem Professoris di-
gnissimi, amici mei in since-
ritate intimi.

P Ampineo veluti florent in palmitè gemma,
Inde q̄ latitia dona redire jubent.
Stellante & veluti gemmâ contexta corona
Fulget, & est capiti gloria magna suo:
Sic tua gemma suo, RAVENSPERGERE, nitore,
Nubila de tristi pectore abesse jubet.
Hanc lege quisquis a ves sedati pectoris esse,
Gemma tibi fidei CHRISTUS in hæce nitet.
Quod si peccati tenebra tua lumina vexant,
Hæc illas procul hinc pellere gemma potest.

Henricus Gutberleth Phi-
losophiæ Professor.

NOMINA STUDIOSORUM
 qui seq. ordine per sortem constituto
 responderunt.

1. Georgius Claphouverus Geldro-Borcoloënsis.
2. Henricus Pithan Nassovio-Sigenensis.
3. Matthæus Tornomannus Francofurtensis.
4. Johannes-Georgius Isenburgico-Büdingensis.
5. Johan-Christophorus Kesselring Helvetio-Tiguri-
nus.
6. Johannes Litomil Bohemo-Litomislenus.
7. Samuel Gessinius Bohemo-Pragensis.
8. Felix Bilvillerus Helvetio-Sanctgallensis.
9. Matthæus Titus Moravo-Strazniciensis.
10. Johan-Huldricus Hanhardus Helvetio-Tiguri-
nus.
11. Johannes Amos Moravo-Nivvniczensis.
12. Johan-Ludovicus Sengelius Nassovio-Tillenber-
gensis.
13. Gotfridus Mylander Montano-Elverfeldensis.
14. Michaël Dilesius Franco-Biberanus.
15. Gotfridus Coriarius Nassovio-VValbacensis.
16. VVilhelmus Pistorius Juliaco-Grevenbruchensis.
17. Petrus Jahr Juliaco-VVassenbergensis.
18. Johannes Badius Coloniensis.
19. Zacharias Newhof VValdgirmensis ad Lanum.
20. Philipp. Valent. Beuter Solmejo-Braunfelsensis.

PRO-

PROLOGUS,
 CONTINENS
 CONSILIUM
 DE LOCIS THEOLOGICÆ COM-
 MUNIBUS RECTE INFOR-
 MANDIS.

Locorum SStæ Theologiæ informatio sive tractatio consistit in legitimo eorum AP- PARATU & USU.

2 Apparatus duabus constat partibus, ORNA- MENTO & METHODO.

3 Ornamentum est duplex: Unum SCRIP- TURÆ, alterum STRUCTURÆ.

4 Scriptura esto pura, & vel diverso colore, vel discrepante caractere distincta. Impuritas enim legendi & relegendi tollit desiderium: unus idemq; color, similisq; ubique character memo- riæ impedit subsidium.

5 Ornamentum structuræ, hoc est, quod ipsam Locorum Communium commendat fa- bricam, duplex est; Moderata BREVITAS & AC- CEPTA PERSPICUITAS: quibus repugnant Ni- mia PROLIXITAS & Affectata OBSCURITAS: quorū utrumq; Lectorem macerat & perturbat.

6 Ut moderata sit brevitās, principales & insigniores controversiæ à minus-principalibus sunt distinguendæ: Illæ certis aphorismis seu paragraphis perstringendæ: Hæ exegesibus seu commentariis reservandæ.

7 Hoc pacto & inanis redundantia sive τωυτολογία quâ nihil odiosius: & fraudulenta doctrinæ mutilatio sive decurtatio, qua nihil est malignius, facilè evitabitur. Illo autem quod posuimus præcepto observato, si nihilominus tractatus excresecat, istud Martialis lib. 2. Epig. cogitandum.

Non sunt longa, quib. nihil est, quod demere possis.

8 Accepta perspicuitas multis putatur difficultas, cum simul attendenda est brevitās. Horat.

————— *Brevis esse laboro,*

Obscurus fio. —————

9 Opus igitur est studio & exercitatione, ut stylus tuus sit elegans, planus & fluidus: Cavenda verò in primis puerilis illa in antiquatis & inusitatis vocabulis itemq; obscuris, tenebrosis & barbaris terminis, oblectatio.

10 Hæc de ornamentis: **METHODUS** theologica est legitima tum **TITULORUM** tum **DOCTRINÆ** dispositio: & respectu illorum dicitur **ORDINATIO**, respectu vero hujus communiter **TRACTATIO**.

11 Titulorum theologorum congruè ordinantur. Alii **GENERALES**; quorum singuli singulis

lis

lis capitibus continentur, & vulgo Loci nominantur.

Alii SPECIALES; quorum singuli singulis §. §. cum subjecto commentario comprehenduntur & commodè subtituli dicuntur.

12 DOCTRINA THEOLOGICA concinnè (nostro iudicio) tractatur: 1. per textum. 2. per commentarium.

13 Textus esto 1. Compendiosus & nervosus. 2. Facilis intellectu, & si fieri potest, ob memoriam, harmonicus. 3. Methodicus & transitionum vinculis aptè catenatus, ita ut in tabulam nullo negotio redigi possit. 4. Subjectis eâdem paginæ cellulâ seu facie notis explanatus & in controversum ac non-controversum distinctus: Prior enim semper: posterior rariùs COMMENTARIO opus habet.

14 Commentarius continet amplificationem & exegefin textus: Estq; (in materiis scilicet controversis) duplex: DIDACTICUS & ELENCTICUS: prior de veritate: posterior pro veritate.

15 In priori tria diligenter sunt attendenda: EXPLICATIO, CONFIRMATIO, ILLUSTRATIO.

16 Explicationis tria sunt officia:

1. Statum controversiæ rectè formare; Authore simul, origine & occasione, si fieri possit, heterodidascaliciæ indicatis.

2. Omnem verborum ambiguitatem, phra-

sium homonymiam, & terminorum obscuritatem tollere.

3. Affines & cognatas propositæ controversiæ quæstiones brevissimè notare.

17 Confirmatio est veritatis demonstratio: Estq; duplex: Infallibilis & Probabilis.

18 Infallibilis desumitur, vel ab expressis canonice scripturæ testimoniis, vel à deductis ex eadem argumentis.

19 Probabilis veritatis confirmatio petitur
1. E libris Bibliorum apocryphis. 2. Piorum conciliorum decretis. 3. Sanctorum Patrum dictis. 4. Ecclesiæ actis & historiis. 5. Antiquorum & Neotericorum Philosophorum placitis. 6. Adversariorum confessionibus &c.

20 Illustratio est doctrinæ per illustria & generosa similia declaratio.

Similia non sunt veritatis apodictica firmamenta, sed præclara (si fuerint apposita) ornamenta. Quod enim similia sacra etiam firmant, id non quatenus & in quantum similia, sed alienâ authoritate, nimirum Spiritus sancti à quo sunt usurpata, præstant.

21 Unum est, lector, de quo monendus es, quodq; probè notabis.

Ordinem commentarii quem recensuimus, non nimis anxie ubivis observabis. Id enim neq; facilitas doctrinæ semper requirit; nec res quælibet eam tibi facultatem præbet.

Hoc

Hoc igitur tuæ discretioni relinquitur. In materiis enim controversis supervacaneus est commētarius elencticus. Ubi phrasēs & termini sunt clari, quid opus est terminorum explicatione?

22 Hæc de commentario didactico: Elencticus continet Objectiones Heterodoxorum, & Responsiones Orthodoxorum.

23 Objectiones describantur ex scriptis ipsorum adversariorum vel plurium, vel, pro re natâ, unius; idque aut summam, aut pro ratione circumstantiarum, plenè. Responsiones sunt, Generales in Canonibus & Distinctionibus: Speciales in accurato certarum objectionum examine.

24 Hactenus de Apparatu locorum S. Theol. communium:

Ufus eorundem est duplex: SOLIDA SCIENTIA, & BONA CONSCIENTIA.

25 Scientia theologica, Domino benedicente, acquiritur PRECE & LABORE. Labor consistit comprimis in eloquiorum divinorum OBSERVATIONE, & observatorum CONSERVATIONE.

26 Observata autem CONSERVAMUS vel in mente seu ipsa memoria, vel in memoriæ aliquo subsidio sive præsidio.

27 Prior illa ratio principalior quidem & præstantior, at vix possibilis est. Major enim est re-

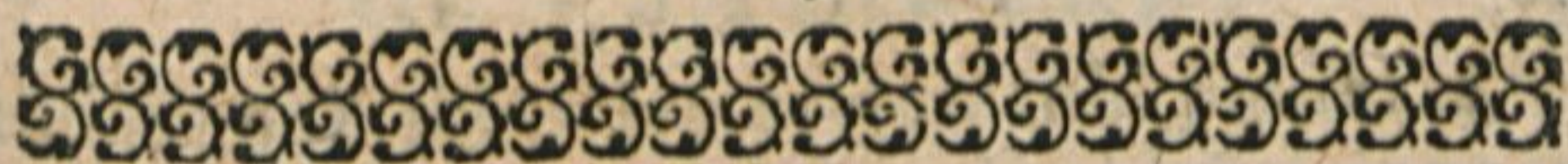
rum theologicarum copia, quàm ut possit ab ul-
lius hominis memoria, utut felicissima, *distinctè*
& *fideliter* retineri.

28 Et si maximè sit aliquis tã felici memoriã
præditus, per quam possit omnia fideliter retine-
re, tamen nec ille idem, nec ullus hominum tam
est felix, ut non sit obnoxius istis casibus qui me-
moriã affligunt & extinguunt, quales sunt,
animi perturbatio, corporis morbi, senectus &c.

29 Altera igitur scientiæ *conservatio* subsidi-
aria assumenda est, nimirum Locorum commu-
nium collectio, quæ mater & lumen est intelle-
ctus & memoriæ, & ingentem tum in privatis
colloquiis, collationib. & aliis exercitiis, tum in
publicis disputationib. cõcionib. & aliis negotiis
sacris, utilitatẽ præbet; unde insignes titulos, videl.
Armillæ aureæ, Thesauri, Promptuarii, Alvearii,
Florilegii & Bibliothecæ, quæ uno volumine ca-
pi, & quasi supellex multorum librorum circum-
ferri potest &c. passim apud doctores obtinet.

30 Alter usus L. C. *Sciæ* Theologiæ est bonæ
conscientiæ acquisitio ac fruitio. Ideo enim sa-
crorum & divinorum mysteriorum scientiam
observando & conservando desideramus, ut jux-
ta eam credendo credenda, & faciendo facienda,
bonã conscientiam, unde nascitur in hac vita con-
stans consolatio, in altera vita perfecta beatitu-
do, fruamur,

A M E N.

GEMMÆ THEOLOG.

TITULUS I.

DE SACRA SCRIPTURA.

SANCTA Theologia est sacrae Scripturae sapiens
INTELLECTUS & prudens Usus.

Iacob. 1. v. 22.

2 Sacra Scriptura est EPISTOLA Dei ad hominem, cujus cognitio versatur circa illius conditionem & partitionem.

2. Pet. 1. v. 21.

3 Conditio sacrae Scripturae explicatur ab ejus Autoritate & Utilitate.

4 Autoritas Scripturae est ejus vigor & valor, quo tum Authentica, tum Perfecta dicitur.

5 Authentia perspicitur, partim ex divina quae gaudet origine *a*: partim ex evidenti quam apud nos obtinet certitudine *b*.

a 2. Tim. 3. v. 16. b Psal. 93. v. 5.

6 Divina Scripturae origo determinat, & qui libri & in qua lingua sint canonici.

7 Ii libri omnes & soli sunt canonici, qui à Spiritu sancto sunt inspirati *a*; à Prophetis & Apostolis exarati *b*; & Ecclesiae hoc fine, ut sint cum *Credendorum*, tum *Faciendorum* regula *c*, de mandati.

a 2. Pet. 1. v. 21, b 2. Pet. 3. v. 2. c Act. 24. v. 14.

8 Hi ipsi libri non in quibusvis linguis sunt canonici, sed in iis tantum, in quibus per Prophetas & Apostolos, tanquam Dei legatos & notarios sunt proditi.

9 Certitudo Scripturæ à nobis colligitur, partim ex Argumentis, partim ex Testimoniis.

10 Argumenta alia Scripturæ adhærent: ut, Antiquitas *a*; invictum veritatis robur *b*; consensus piorum alioqui etiam disidentium *c* & *c*; alia inhærent, ut doctrinæ Majestas & Sanctitas *d*; pulchra & admirabilis omnium inter se partium harmonia *e*; certissimum prophetiarum complementum *f* & *c*.

a 2. Pet. 1. v. 21. *b* Act. 9. v. 5. *c* Act. 15. v. 36. ad finem.

d Ps. 12. v. 7. *e* Ps. 93. v. 5. *f* Matth. 5. v. 18. Luc. 16. v. 16.

11 Testimonia sunt duo: unum *Externum*, alterum *Internum*.

12 *Externum* rursus duplex est: primum *Ecclesia*, secundum *ipsius Scripturæ*.

13 *Ecclesiæ* testimoniū, est ejus ministerium, quo authoritatem Scripturis divinitus inditam agnoscit, agnitam custodit, promulgat & propugnat. 1 Tim. 3. v. 15.

14 *Scripturæ* ipsius testimoniū, est constans illud omnium sacrorum librorum elogium, quo partim Deus totius Scripturæ *AUTHOR* statuitur *a*, partim Scriptura prior ac vetus per subsequentem ac novam asseritur *b*.

a 2. Tim. 3. v. 16. 2. Pet. 1. v. 21. *b* Luc. 16. v. 29. & c. 24. v. 27. & 44. 2. Pet. 3. v. 15.

15 Inter-

15 Internum testimonium est dictamen Spiritus sancti, qui uti veritatis in SCRIPTURIS est AUTHOR, ita ejusdem in NOBIS gratiofus EFFECTOR, quum eam intus luce supernaturali ita spiritui nostro persuadet & pectoribus nostris obsignat, ut plenè deprehendamus & verè credamus ineluctabilem illam Scripturarum certitudinem.

Rom. 8. v. 16. 1. Cor. 2. v. 12. 1. Joh. 5. v. 6.

16 Hæc de Scripturæ ἀρθένια: Perfectio ejus in eo consistit, quòd omne Dei verbum nobis ad salutem necessarium continet a, & nullo additamento verbi non-scripti indiget b, quin etiam traditiones humanas extra verbum Dei scriptum periculosè recipi & frustra observari, manifestè c docet.

a Deut. 4. v. 2. Psal. 19. v. 8. b Joh. 20. v. ult. c Proverb. 30. v. 5. & Matth. 15. v. 6. Apoc. 22. v. 18.

17 Hactenus de S. Scripturæ autoritate: Utilitas ejus permagna est, sive Doctrinam sive Vitam hominis spectes.

18 Doctrina in Scripturis sana proponitur, & defenditur; Erronea, redarguitur & refellitur; Vita, pia mandatur, impia prohibetur: ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfectè instructus. 2. Tim. 3. v. 16 & 17.

19 Huic Scripturarum utilitati consequendæ, duplex à Deo datum est medium, unum Scripturis adjunctum, alterum nobis injunctum.

20 Illud est perspicuitas, quâ sacra dogmata ad salutem necessaria apertè satis traduntur & perspicuè proponuntur *a*: tametsi à nobis tardè capiuntur & difficulter *b* intelliguntur.

a *Tsal.* 19. v. 8. & 9. item 119. v. 105. 2. *Pet.* 1. v. 19. *b* 1. *Cor.* 13. v. 9. & 12.

21 Istud est vel singulare *Doctorum*; puta *Scripturarum interpretatio a*, quæ in Ecclesia non modò valde utilis, sed etiam maximè necessaria est, sive ea sit *Metaphrastica*, sive *Paraphrastica*, sive *Exegetica*: vel commune *omnium*; videl. *Scripturarum lectio*, quæ non modò *Literatis*, sed etiam *idiotis* est *b* concedenda.

a 1. *Cor.* 12. v. 7. & seqq. & c. 14. v. 6. 19. & 28. *b* *Neh.* 8. v. 2. & seqq. *Act.* 17. v. 11.

TITULUS II.

De sacro Federe.

Hucusque de sacra Scripturae conditione: partes ejus, adeoque etiam theologicae Epistolae sunt duae; una de *contentis*, altera de *sigillis*.

2 Contenta Theologiae sunt vel generalia de *Federe*, vel specialia de *Federatis*.

3 Fedus sacrum non est mutuus inter Deum & hominem contractus, qui personarum & juris quandam aequalitatem praesupponit, sed talis ordinatio, quâ solus Deus pro suo beneplacito dispo-

disposuit, bonum aliquod homini promittendo, eumque ad sui obsequium sibi obstringendo.

4 Estque duplex: aliud corporale, aliud spirituale.

5 Corporale est, in quo Deus terrenum & temporarium tantum *bonum* pollicetur: cuiusmodi fuit pactum statim post diluvium inter Deum & homines factum, de orbe terrarum non amplius per aquas perdendo.

Genes. 9. v. 9. & seqq.

6 Spirituale fedus est, in quo Deus spirituale *bonum*, hoc est, caelestem & aeternam beatitudinem cum omnibus mediis ad eam ducentibus & conducentibus, promittit.

7 Estque Legale, & Evangelicum.

8 Legale est, in quo Deus promittit *vitam aeternam*, Legem perfecte ex propriis viribus observantibus, annexam comminatione *mortis aeternae*, Legem transgredientibus irrogandam.

9 Hoc fedus valuit & viguit, primo *ante*, deinde *post* lapsum.

10 Ante lapsum, quando Deus illud cum protoplastis in statu ex creatione integro, immediate pepigit.

11 Post lapsum, quando Deus illud ipsum in statu ex defectione hominis voluntaria corrupto, populo Israëlitico in monte Sinai, cum clangore

buccinæ, tonitru & fulgure in densissima nube, per ministerium Moïsis repetiit.

12 Evangelicum fedus est, in quo Deus fidelibus promittit vitam æternam gratis propter Christum: annexâ comminatione mortis æternæ incredulis æternùm irrogandæ.

Rom. 1. v. 16. Marc. 16. v. 16.

13 Hoc fedus respectu legalis NOVUM dicitur *a*, valuitque & viguit tum ANTE tum POST Christi in carnem adventum; unde in Vetus & Novum *b* distinguitur.

a Heb. 8. v. 8. & 13. b Jerem. 31. v. 31. & seqq.

14 Vetus statim post federis legalis violationem cum primis parentibus fuit percussum *a*, cum Abrahamo ejusque posteris iteratum *b*, & usque ad Christi adventum *c* continuatum.

a Gen. 3. v. 10. b Gen. 17. v. 7. c Luc. 1. v. 72.

15 Novum, quod per adventum Christi est renovatum & ita confirmatum, ut sit perpetuò duraturum. *Jerem. 31. v. 31. & seqq.*

16 Horum federum notanda est, tum convenientia & differentia, tum duratio & abolitio.

17 Conveniunt & differunt vel fedus legale & Evangelicum, vel Evangelicum Vetus & Novum.

18 Legale & Evangelicum fedus conveniunt in Bono promisso, quod est vitæ æternæ beatitudo & gloriæ cælestis possessio: Differunt fundamento & conditione.

19 Fundamento; hoc enim in Legali fuit, Natura hominis, integra à Deo condita & verâ legis notiâ informata, in Evangelico verò est Jesus Christus in suo sanguine.

Heb. 10. v. 29.

20 Conditione; hæc enim in Legali fuerunt opera ex naturæ viribus præstanda, & divinæ legi exquisitè cõformia *a*: in Evangelico verò est sola fides, ex gratuito Dei dono fluens *b*, Christumque crucifixum firmiter & constanter apprehendens *c*.

a Deut. 6. v. 5. Matth. 19. v. 17. b Phil. 1. v. 29. c Gal. 2. vers. 16.

21 Evangelicum fedus Vetus & Novum conveniunt quoad substantiam videl. fundamentum, bonum promissum & conditionem: differunt quoad circumstantiam.

22 Circumstantia est amplitudo tum vocationis, tum perspicuitatis.

23 Vocationis; quia Christus in veteri federe tantum Judæis annuntiabatur, in novo etiam gentibus prædicatur.

Matth. 15. v. 24. Act. 13. v. 46.

24 Perspicuitatis; quia quæ obscuriùs in veteri adumbrantur, clariùs & abundantius in novo illustrantur.

Matth. 13. v. 16.

25 Abolitio & duratio federum, ex iis quæ decorum differentia dicta sunt facilè & plenè intelligitur. In quibus Legale cum Evangelico, &

Evangelicum Vetus cum Novo convenit, *ea adhuc durant*: in quibus verò differt, *ea abolita sunt*.

26 Etsi verò Legale fedus per Evangelicum etiã quo ad substantiam maximè est abrogatum, & Evangelicum vetus, per Evangelicum novum, quoad circumstantias, non nihil correctũ, inde tamen non est consequens, ipsas leges in universum esse abolitas. Proinde quid de valore & vigore, itemq; cessatione & abolitione legum divinarum, à Deo in federe Legali & gratuito veteri sit sentiendum, híc commodè possumus annectere. a *Heb. 8. v. 13.*

27 Lex est triplex: alia *moralis*, de morib. cùm erga Deum, tum erga proximum piè informandis: alia *judicialis*, de judiciis rectè exercendis, alia *ceremonialis*, de ceremoniis ritè peragendis.

Deut. 6. v. 1. Rom. 9. v. 4.

28 *Moralis* lex, quatenus lex, omnino non est abrogata: Usus tamen obtinuit ut eam abrogatã dicamus credentibus totaliter quoad *maledictionem* & tyrannidem, partialiter quoad observationem, nimirum justitiæ ex ea consequendæ, non verò gratitudinis per eam ostendendæ.

1. Tim. 1. vers. 8.

29 Lex *judicialis*, quã talis, Republicã Israëlis eversã, & Judæis per quatuor mundi plagas dispersis *salvã & incolumi rectitudine*, quoad circumstantias & merè forenses constitutiones, planè & plenè est abrogata. *Gen. 49. v. 9. & 10.*

30 *Æqui-*

30 Æquitas igitur in puniendis facinoribus est perpetuò servanda, b. e. proportio debet esse inter *delicta*, & *pœnas* delictis statutas, ut in æquilibrium versetur, si in trutina utrumque appendatur.

Amos 5. v. 15. Zach. 8. v. 16. Ioh. 7. v. 24.

31 Lex ceremonialis, quia non est de lege nature (quæ est sola immutabilis) tota quoad usum sive observationem, non quoad effectum sive significationem, est abolita.

Act. 15. v. 24.

32 Abolitio hæc aliter se habet respectu *juris*, aliter respectu *facti*.

33 Jure ceremoniales illæ umbræ, sole justitiæ exorto, statim justo ipsarum complemento fuerunt abrogatæ, omni vi ad obligandum simul & semel eis ademptâ.

Col. 2. v. 17. Heb. 10. v. 1.

34 Facto, aliquandiu fuerunt dissimulatæ: deinde planè mortificatæ.

34 Dissimulatæ fuerunt in illo intermedio tempore, quod fuit à passione Christi ad promulgationem plenariam Evangelii: tum enim quoniam jam jure mortuas Legales ceremonias efferri oportuit & honestè sepeliri, ad tempus pro ratione hominum divinâ sapientiâ sunt, ut diximus, dissimulatæ. *Act. 16. v. 3.*

35 Mortificatæ verò sunt post tempus Evangelii in publicum satis divulgati: idq; tum partim per prædicationem Apostolorum, partim poten-

tiâ Dei, quâ justo iudicio destruxit templum, & cum templo omnem cultum ceremoniale.

Gal. 2. 3. & 4. capp.

TITULUS III.

De Natura Dei.

1 **V**isum est in genere de Federe: sequitur de federatis in specie; quorum unus Epistolæ theologicæ Author est, nimirum **D E U S**, alter Acceptor, nimirum **H O M O**.

2 Deus est Spiritus *a* optimus *b* maximus *c*.
a Ioh. 1. v. 24. b Exod. 34. v. 6. & 7. c 1. Tim. 1. v. 17.

3 Dei perpendi debent **N A T U R A & O P E R A**.

4 Natura Dei est, quâ Deus est id quod est: spectaturque vel absolutè in Essentia, vel relatè in personali subsistentia, vel utrovis modo in utriusque proprietatibus. *Exod 3. v. 14.*

5 Essentia Dei est absoluta Dei Natura, quâ Deus à se ipso & per se ipsum revera est & subsistit.

Exod. 3. v. 14. Apoc. 1. v. 8.

6 Essentiæ divinæ spectanda est, singularitas & communitas.

7 Singularitas, quia una tantùm & individua est Dei essentia: seu Jehova Zebaoth unus solùm est, & non sunt plures numero dii.

Deut. 6. v. 4. 1. Cor. 8. v. 4.

8 Com-

8 Communitas, quia essentia Dei est personis divinis communis.

1. Ioh. 5. v. 7.

9 Hæc de essentia divina: Personalis substantia est natura Dei relatè & determinatè in aliqua Deitatis personâ considerata.

10 Personæ Deitatis tres sunt: Pater, Filius, & Spiritus S. Unde S. sancta colitur Trinitas.

11 Mysterii de Trinitate discenda est, VERITAS & SUBLIMITAS.

12 Veritas non pendet à nostro captu, sed à S. Scripturarum V. & N. Testamenti consensu.

13 Subobscurè quidem prisce Judæorum Ecclesiæ hæc doctrina fuit tradita: attamen humili fide & pietate scrutantes, non modò personarū pluralitatem, sed ipsam trinitatem firmiter possunt ex V. T. concludere.

14 Pluralitatem *a*: His siquidem in locis partim Deus de se in plurali numero propriè, & pluralitati personarum convenienter loquitur, partim pluribus quàm uni nomen JEHOVÆ tribuitur.

a Gen. 1. vers. 26. & 3. v. 22. & 11. v. 7. & 19. v. 24. Hos. 1. v. 4. & 7. Zach. 3. v. 2. & c.

15 Ipsam Trinitatem seu certam & determinatam numero ternario pluralitatem *a*. Hoc enim hymni illius angelici *τρισόγιον*, tres S. Trinitatis personas in Essentiæ unitate, ex sententia totius prisce Ecclesiæ, insinuat.

a Ies. 6. v. 3.

16 In N. verò T. tres illæ Deitatis personæ clariùs & disertius exprimuntur, frequentiusq; & illustriùs conjunguntur.

Matth. 3. v. 16. & 17. & c. 28. v. 19. Luc. 1. v. 35. 2. Cor. ult. v. ult. 1. Joh. 5. v. 7.

17 Sublimitas hujus de trinitate personarum in Essentiæ unitate mysterii, magna & multa est. Non enim illud mente comprehenditur, sed fide intelligitur; non per naturam est inditum, sed per Scripturam revelatum, & quidem quoad τὸ ὄν, non quoad τὸ δόσι, quod ipsis quoque Angelis est ἀνεπίληπτον α.

a *Esa. 6. v. 2.*

18 Similitudines & picturæ ad mysterium hoc illustrandum & adumbrandū à P P. investigatæ, moderatè sunt usurpandæ, ne quaquã ad vivum refecandæ: Fidei nostræ consortibus quidem sine periculo proponuntur, apud extraneos vix absq; ludibrio adducuntur.

19 Sublimitas Trinitatis deprehenditur potissimum ex personarum coessentialitate & distinctione: Hi quippe tres, nempe Pater, Filius, & Spiritus S. sunt coessentialia, & omnimodo proprietatibus essentialibus æquales. Sunt verò etiam inter se verè realiter & proprietatibus personalibus distincti, ut unus non sit alius.

Matth. 3 v. 16. & 17. 1. Joh. 5. v. 7.

20 Hucusque de divina Essentia & personali subsistentia: sequitur de divinis proprietatibus.

21 Pro-

21 Proprietates divinæ sunt attributa Dei, non figurata, quæ per figuram aliquam Deo adscribuntur, non activa, quæ rectiùs vocantur Dei opera, sed substantialia, quæ sunt ipsius Dei in se & Deus ipse.

22 Cùm verò substantiale in Deo, vel absolutum sit à quo essentia, vel relativum à quo personarum subsistentia; attributorum quoq; substantialium (quæ nos proprietates dicemus) alia essentialia sunt, aliq; personalia.

23 Essentiales Dei proprietates sunt ipsamet essentia Dei tota: neq; vel ab essentia, vel inter se reapse differunt.

24 Harum duo sunt genera: unum absolutum, quod nullum ad res creatas respectum habet: alterum respectivum, quod respectum ad res creatas importat.

25 Primi generis proprietates sunt simplicitas & infinitas.

26 Simplicitas est essentialis Dei proprietas, per quam essentia divina omnis omnino compositionis, divisionis, multiplicationis, accidentis, adeoque omnis mutationis expers est.

Rom. 1. v. 23. 1. Tim. 1. v. 17. & c. 6. v. 16. Iac. 1. v. 17.

27 Infinitas duplex est: Æternitas & Immenfitas.

28 Æternitas est essentialis Dei proprietas, per quam Deus omnis omnino principii & finis expers est, nullamq; sui ipsius innovationem unquam experiens. *Pf. 90. v. 2. & 4. Dan. 7. v. 13. Apoc. 1.*

v. 4.

B ij

29 Immensitas est essentialis Dei proprietas, per quam Deus omnis dimensionis seu mensuræ, circumscriptionis, incrementi atque decrementi expers est.

1. Reg. 8. v. 27.

30 Secundi generis proprietates rursus sunt in duplici ordine; primus earum est, quibus quasi naturales facultates agendi indicantur, ut sunt SAPIENTIA, POTENTIA &c. alter earum, quibus quasi qualitates & affectiones in Deo divinisq; OPERIBUS residentes denotantur, ut MISERICORDIA, JUSTITIA &c.

31 Sapientia Dei est essentialis ejus proprietas, quâ Deus omnia omnino universalialia & singularialia, necessaria & cōtingentia, præsentia, præterita & futura, simplicissimo & infinito actu, æternùm & immutabiliter, distinctè & infallibiliter novit, ut meritò OMNISCIENTIA dicenda sit.

Ezech 11. v. 5.

32 Sapientia Dei comprehendit in se SCIENTIAM & INTELLIGENTIAM.

33 Scientia Dei vel GENERALIS est, quâ Deus simpliciter omnia ab æterno scit; vel SPECIALIS conjuncta cum approbatione, quâ peculiariter & gratiosè suos novit, & pro suis agnoscit.

2 Tim. 2. v. 19. Matth. 7. v. 23.

34 Intelligentia Dei est, quâ Deus omnia quæ scit, etiã evidentissimè & perfectissimè intelligit.

Psal. 33. v. 15.

35 Poten-

35 Potentia Dei est essentialis ejus proprietas, quâ Deus omnia in omnibus quando & quomodocunque liber, potest efficere atque operari; unde rectissimè vocatur Dei OMNIPOTENTIA.

36 Potentia Dei vel *absoluta* est, quâ Deus plura potest velle aut facere, quàm vult aut facit *a*; vel *actualis*, quâ Deus quicquid vult, re ipsâ facit *b*.

a Matth. 3. v. 9. & c. 26. v. 53. *b* Psal. 115. v. 3.

37 Misericordia Dei est essentialis ejus proprietas, quâ Deus per naturam liberaliter pronus & benigniter promptus est ad benefaciendum & succurrendum miseris.

1. Tim. 4. v. 10.

38 Misericordia Dei vel *communis* est, quâ Deus omnes in universum creaturas suas, cum primis verò homines, etiam à quibus offenditur, ad bonum naturale & temporarium dirigit, in eoque (quamdiu justitia patitur) sustentat *a*: vel *particularis*, quâ Deus ut liberrimus Dominus miseretur quorum vult *b*, nimirum eorum quos præscivit, quos prædestinavit *c*.

a Luc. 6. v. 35. *b* Rom. 9. v. 18. *c* Rom. 8. v. 29. & 30.

39 Justitia Dei est essentialis ejus proprietas, quâ Deus in omnibus suis operibus ita justus est, ut nulla creatura jure possit conqueri sibi ullam à Deo injuriam fieri factamve esse, sive justitiæ illius ratio manifesta sit, sive occulta.

Psal. 11. v. 7.

40 Justitia Dei vel *gratia* est, secundum quã certissimè gratiam suam præstat sicut promisit *a*: vel *ira*, secundum quam æquissimè judicia sua exercet, sicut est comminatus *b*.

a *Psal.* 71. v. 2. & 3. *b* *Psal.* 97. v. 2.

41 Hæc de proprietatibus Dei essentialibus: Personales proprietates sunt attributa prosopica & idiomatica characteristicæ, quæ in personis divinis terminantur, & personalitates divinas determinant.

42 In personis terminantur quæ quidem relationem connotant, præcipuè tamen ipsas hypostases seu subjecta ipsa designant, ut sunt nomina personarum, *Pater, Filius, Spiritus sanctus*. Prima enim persona Pater est, non alia; secunda persona Filius est, non alia; tertia persona Spiritus S. est, non alia.

43 Personalitatem determinant proprietates illæ, quarum usus in relatione consistit, ut sunt nomina *generationis, processions*. Generatio autem intelligitur aut activè, aut passivè: quatenus scil. refertur aut ad personam generantem, aut ad personam generatam.

44 Generatio activa proprietas solius Patris est, & personalitatem Patris determinat: Solus enim Pater *Filium* ab æterno genuit.

Psal. 2. vers. 7.

45 Generatio passiva proprietas solius Filii est,

est, & personalitatem Filii determinat: Solus enim Filius à Patre ab æterno genitus est.

Iohan. 1. vers. 14. Matth. 3. vers. 17.

46 Processio proprietas solius Spiritus S. est, & personalitatem Spiritus S. determinat: Solus enim Spiritus S. à Patre & Filio simul ab æterno spiratus procedit.

Ioh. 15. v. 26. Rom. 8. v. 9.

47 Determinativæ hæ & determinatæ personarum proprietates diverso sensu dici possunt, communicabiles & incommunicabiles.

48 Communicabiles sunt *ortu* (qui relationis est) idque respectivè: Filius enim suam *personalitatem* seu *esse personale* à Patre accepit per ineffabilem generationem: Spiritus S. *esse suum personale* à Patre & Filio æqualiter accepit, per incomprehensibilem processionem.

49 Incommunicabiles sunt *actu* (qui personæ est in se) idque sine exceptione: Pater enim non potest esse Filius vel Spiritus sanctus: nec Filius Pater vel Spiritus sanctus: nec Spiritus S. Pater vel Filius, h. e. nulla persona potest alterius personæ *esse personale*, seu personalitatis à se distinctæ sive determinatam sive determinativam proprietatem obtinere.

TITULUS IIII.

De decretis Dei.

HActenus de natura Dei, sequitur de eius operibus.

2 Opera Dei sunt, quæ à Deo facta sunt, ut essent illustrissima gloriæ ipsius argumenta.

Psal. 8. v. 2. & c. & 19. v. 2. & c. & 104. v. 2.

3 Opera Dei sunt vel decretum, vel decreti exsequutio.

4 Decretum Dei, est in Deo actu interno & æterno, indeque opus Dei immanens dicitur: distinguiturque in commune & speciale.

5 Commune est, quod cõmuniter ad omnia & singula maxima & minima pertinet, tum quæ sunt, tum quæ fiunt: & dicitur PROVIDENTIA.

6 Providentia est decretum Dei æternum, liberrimum, immutabile, justissimum, optimum, de rebus universis communiter, sine salutis vel exitii speciali respectu, creandis, curandis, moderandis, & ad suos fines sapientissimè & potentissimè ducendis.

Psal. 33. tot. & passim alibi.

7 Speciale decretum est, quod ad homines tantum pertinet: & vocatur PRÆDESTINATIO.

8 Prædestinatio est decretum Dei, quo constituit quid de cujusq; hominis salute fieri vellet.

2. Tim. 2. v. 19.

9 Præ-

9 Prædestinationis veritas duobus gradibus inquiritur; primò in se & simpliciter, respectu ELECTIONIS ad SALUTEM: deïn oppositè ad suum contrarium, respectu REPROBATIONIS à SALUTE.

Ephes. 1. v. 4. 5. & 6.

10 Electio ad salutem est decretum, quo Deus pro beneplacito voluntatis suæ certos seu quosdam ex hominibus ab æterno ad *ὑποθέσιν* per Jesum Christum, prædestinavit, in laudem gloriosæ gratiæ suæ.

11 Electionis notari debet AFFECTUS & EFFECTUS.

12 Affectus seu affectio Electionis duplex est: Æternitas & Immutabilitas.

13 Æterna est, ante jacta mundi fundamenta, h. e. ante omnes res & causas in rebus existentes absolutè facta.

Eph. 1. v. 4. 2. Tim. 1. v. 9.

14 Ab æterno facta rectè dicitur Electio, sive illius spectes causam impulsivam, sive materiale objectum.

15 Impulsiva causa est æternum & absolutum Dei beneplacitum, h. e. non sumus electi ex operibus nostris *a*, non ex fide prævisa *b*, non propter voluntatem aut ullam dignitatem nostram *c*; sed propter solum Dei beneplacitum *d*.

a Eph. 1. vers. 4. & cap. 2. v. 10. b Eph. 2. v. 8. & 6. v. 23.

c Col. 1. versu 12. Ephes. 2. versu 3. d Ephes. 1. vers. 5.

16 Objectum Electionis est homo ex communi naturâ sui generis supra naturâ evehendus.

17 Objectum Electionis perpendi debet realiter & modaliter.

18 Objectum Electionis realiter consideratum sunt *homines* non omnes & singuli; sed pauci, si cum magno reprobatorum numero conferantur.

Matth. 7. v. 14. & cap. 20. v. 16.

19 Objectum verò Electionis modaliter consideratum alii statuunt partem generis humani integram sine omni lapsus intuitu; alii corruptâ per lapsum; alii tum integram respectu primæ decreti divini præordinationis, quæ est de fine scil. vita æterna, tum corruptam respectu alterius divini decreti præordinationis, quæ est de mediis ad finem.

20 Nos cum postremis nullum singularem hominis respectum exclusivè, sed communem in Electionis (ut & reprobationis) argumento ponimus. Ita ut hominem nondum-conditum, conditum, lapsum, attamen in conspectu Dei præsentissimum, omni ex parte ab æterno, intelligamus: adeò ut in Electione concurrant, gratia ἀπλῶς in hominem ἀπλῶς consideratum, qualis est ea quam communicavit Deus cum Angelis suis, qui non defecerunt: & gratia conjuncta misericordiæ in lapsum hominem & peccatorem.

21 Ut

21 Ut verò nos cum primis & secundis in rei substantia non dissentimus, sed utrumque dicimus: sic inter se illi non admodum dissentiunt. Affirmant enim utrique constanter & piè (ut & nos) causam Electionis esse Deum solum pro beneplacito voluntatis suæ, nullamque extra Deum vel in homine vel alibi inveniri, & ipsum Electionis decretum non esse in tempore factum, sed ab æterno. Conveniunt igitur in re, rei explicandæ modus est diversus.

22 Quod enim ad circumstantiam attinet, quâ vestitur homo aliâ atque aliâ: ejus ratio propriè non pertinet ad Electionis causam, nec facit quo minùs Electio sit & dicatur *absoluta & æterna*.

23 Hæc prima est Electionis affectio, nimirum Æternitas: altera est Immutabilitas.

24 Immutabilis enim est Electio tum in se, tum in nobis.

25 In se, quia immediatè ex Deo procedit, proindeque nec tempori, nec mutationi potest esse obnoxia.

Mal. 3. v. 6. Iacob. 1. v. 17.

26 In nobis, quia respectu suæ causæ est certa & immutabilis: unde consequens est, certum esse tum numerum numerantem sive formalem, tum numeratum sive materiale, quamvis neuter nobis sit satis compertus.

27 Hactenus de affectu: Effectus Electionis triplex est.

Primus, per quem reliqui in nos transfunduntur, est *Jesus Christus*.

Ioh 3. v. 16. & 4. v. 10.

Secundus, per quem in hoc mundo tanquam viam nobis est ambulandum, rursus triplex est: efficax vocatio, justificatio & sanctificatio

Rom 8. v. 29.

Tertius, ad quem velut terminum contendimus, est glorificatio. *Ibid.*

Verùm de effectis his & aliis ab iis dependentibus infra suo loco.

28 Tantùm de Electione cui opponitur reprobatio, quæ etsi haud inconvenienter eadem partitionum explicaretur serie: placet tamen nobis nonnihil diversâ incedere viâ.

29 Reprobationis notanda, evidens *veritas*, & consequens *necessitas*.

30 Veritas reprobationis à duabus pendet quæstionibus: nimirum, an sit? & quid sit?

31 Reprobationem esse, non modò Scripturarum clarissima dicta *a* & aperta exempla *b*, sed infallibilis etiam executionis eventus *c* manifestè comprobatur.

a Jer. 6. v. 30. Rom 11. v. 1. & 2. b Mal. 1. v. 2. & 3. Rom. 9. v 11. & 11. c Matth. 7. v. 23.

32 Est verò reprobatio decretum, quo Deus secundùm propositũ voluntatis suæ, ante omne tempus decrevit, certos homines non adoptare in Christo, sed præterire, in peccatis relinquere & pro-

propterea justè damnare ad illustrationem gloriæ suæ & ad divitias sapientiæ suę declarandum.

Rom. 9. v. 13. & 17.

33 Reprobationis potissimum inquiri debet **IMPULSIVA CAUSA**, scil. æternum, liberrimum & justissimum divinæ voluntatis placitum *a*, & **Objectum adæquatum**, nimirum omnes & singuli reprobi, nondum-conditi, conditi, lapsuri, sive lapsi. Vide sup. §. 20.

a Rom. 9. v. 18. 19 & 20.

34 Diximus de Veritate Reprobationis: necessitas Reprobationem consequens est duplex, salutaris gratiæ Carentia *a*, & ejus infallibilis comes, Miseria.

a Matth. 11. v. 25.

35 Miseria duplex est, Culpæ & Pœnæ: illa peccatum est, hæc peccati stipendium.

Matth. 12. v. 24. & cap. 25. v. 41.

TITULUS V.

De operibus naturæ hujus vitæ.

Hucusque de divinis decretis: sequitur de decretorum executione quæ à Deo transit, in creaturas actu externo & temporali, unde etiam opus Dei transiens vocatur,

2 Opera hæc Dei Externa & temporalia, alia in hujus vitæ spatia incidunt: alia hanc vitam consequentur.

3 Quæ in hujus vitæ spacia incidunt, vel Naturæ sunt, vel Gratiæ.

4 Naturæ opus rursus duplex est, *creatio* quæ res quatenus sunt in *feri*: & *gubernatio* quæ res quatenus sunt in *facto* curat.

5 Creationis opus consideratur, vel quoad Creatorem, vel quoad Creaturam.

6 Creator est Jehova Elohim, Pater, Filius & Spiritus sanctus. Cùm enim creatio sit opus Trinitatis ad extra, (ut vocant) tribus quoque personis competit, servato tamen ordine ac modo in operando.

7 Creavit Deus omnia bene, alia quidem ex simpliciter nihilo: alia verò ex materia aliquâ, sed ita rudi & indispositâ, ut pro nihilo possit haberi.

8 Sic breviter de Creatore: Creatura est opus Dei, factum in gloriam Creatoris.

9 Creaturæ vel intelligentes sunt, vel non-intelligentes.

10 Intelligentes & ad imaginem Dei conditæ, sunt vel simplices, molis corporeæ expertes, ut *Angeli a*; vel compositæ, corporum societate gaudentes: ut, *Homines*.

a Psal. 104. v. 4.

11 Angeli alii *boni* sunt, alii *mali*: de quibus agendum tum in genere de utrisq; conjunctim; tum in specie de singulis sigillatim.

12 Gene-

12 Generalis de Angelis, Bonis scilicet & Malis, doctrina ex divinis scripturis definiri potest, partim Totaliter, partim Partialiter.

13 Totaliter definiri potest Angelorum Essentia & inde dependens Existentia.

14 Essentia eorum spiritualis est, creata, adcoq; finita.

Heb. 1. v. 14.

15 Existentia eorum completa est: hoc est, Angeli in se & per se existunt, veræq; substantiæ sunt.

16 Partialiter definiri è Scripturis potest Angelorum Origo & Ordo.

17 Origo certè illorum incidit in spacium illud sex dierum, quo Deus omnia opera absolvit: in quem verò diem, difficile est statuere: probabile tamen arbitramur, creatos esse Angelos die secundo, unà cum suo domicilio.

Iob. 38. v. 7. Psal. 104. v. 4.

18 Ordo Angelorum distinctus, non solùm rationi verisimilis, sed etiam è Scripturis probabilis est. Certos autem choros, & chororum certas Hierarchias, & Hierarchiarũ certos ordines, & ordinũ certos dignitatum gradus, quib. perpetuò alii aliis præemineant: alii verò aliis subjecti inserviant, inter Angelos constituere, temerariũ est, & à scripturarum simplicitate alienissimum.

19 Hactenus de Angelis in genere: sequitur specialis doctrina, primò de bonis, deinde de malis.

20 Boni Angeli sunt qui in sua integritate in qua conditi erant, ex gratia absoluta, non merito Mediatoris Jesu Christi parta *a*, confirmati, perstiterunt.

a 1. Tim. 2. v. 5.

21 Angelorum bonorum spectandum est Domicilium & Officium,

22 Domicilium fuit, est & erit, cœlum illud tertium, ubi beatâ Dei visione sufficienter & indefinenter (nisi in terras emissi) fruuntur.

Matth. 18. v. 10.

23 Officium bonorum Angelorum est duplex, vel erga Deum, vel erga homines.

24 Erga Deum rursus duplex est: vel enim Deo serviunt mandata ejus expediendo *a*, vel Deum colunt magnalia ejus celebrando *b*.

a Iudic. 13. v. 3. & seqq. Luc. 1. v. 13. & seqq. & cap. 2. v. 10.

b Esa. 6. v. 3. Luc. 2. v. 13. & 14.

25 Erga Homines Angelorum officium diversum est, prout Homines diversi sunt, alii videlicet Boni, alii Mali.

26 BONIS MINISTRANT *a*, CUSTODIENDO *b*, CONSOLANDO *c*, DOCENDO *d*, CASTIGANDO *e*, animasq; post mortem à corporibus separatas in locum beatorum transferendo *f*.

a Hebr. 1. v. ult. b Genes. 19. v. 10. & 16. 1. Reg. 19. v. 5. & seqq. c Matth. 1. v. 20. Luc. 2. v. 10. d Daniel 9. v. 21.

e 2. Sam. 24. v. 15. & 16. Apoc. 22. v. 9. f Luc. 16. v. 22.

27 Ministerium Angelorum erga pios vel ordinarium est; quo quilibet electus jam inde à natiuitate

tivitate

tivitate usq; ad finem vitæ, unum Angelum perpetuò habet custodem & comitem *a*, vel extraordinariũ, quo pro Dei beneplacito plures nonnunquam extra ordinem uni homini majoris consolationis causâ mittuntur *b*. Illud tantũ probabile hoc fundamentum habet apodicticum.

a *Matth.* 18. v. 10. *Act.* 12. v. 15. *b* *Psal.* 34. v. 8. & 91. v. 11. *2. Reg.* 6. v. 15. & seqq.

28 Malos contrà Homines Boni Angeli puniunt *a*.

a *2. Reg.* 19. v. 35. *Act.* 12. v. 23.

29 Ita de Bonis: Mali Angeli sunt, qui propter voluntariam malitiam è cœlo in infernum dejecti fuerunt, malorumq; omnium authores exstiterunt. *Iob.* 8. v. 44.

30 Malorum Angelorum inquirendum est
 1. *Habitaculum*, quod est infernus seu Tartarus, in quem sunt justo Dei judicio detrusi, catenis caliginis traditi, & vinculis æternis sub caligine reservati *a*: Sic tamen ut jam ante lapsum primorum parentum rursus inde fuerint emissi; in die verò judicii universalis finaliter & solenniter in stagnum ignis & sulphuris, *Apoc.* 20. v. 10. conjicientur, ibiq; in æternum detinebuntur. 2. *Studium*, quod est horribili impetu quærere & facere quæ Deo displicent & Ecclesiæ Dei nocēt *b*: etsi nihil nisi volente & permittente Deo possunt *c*.

a *2. Petr.* 2. v. 4. *Iude* vers. 6. *b* *Iob.* 1. & 2. *1. Petr.* 5. v. 8.

c *Iob.* 1. & 2. *Matth.* 8. v. 31. & 32.

31 Diximus de Angelis: sequitur de *Homine*; de quo commodius ex instituto nostro acturi sumus infr. tit. 7. 8. & 9.

32 Post Creaturas intelligentes subsequitur doctrina de creaturis non-intelligentibus; quæ etsi Physicorum propria videtur, à theologis tamen eo usque solet & debet explicari, quousque è sacris scripturis potest hauriri.

33 Creatura non-intelligens est vel Inanimata, vel Animata.

34 Inanimata alia est superior, alia inferior.

35 Superior, est triplex in expanso continuo cœlum: videlicet Perpetuum, quod Philosophus ignorat; Sidereum & Aëreum, quos duos cœlos præter scripturam etiam Philosophia explicat.

36 Cœlum perpetuum (quod etiam supremum, empyreum, & ab Apostolo *tertium a* nominatur, multisque aliis nominibus *b*, propriis & tropicis in scripturis insignitur) est expansi pars suprema, extremum illum hujus universitatis complectens ambitum, gloriosissimumque Dei, Sanctorum Angelorum & hominum Beatorum habitaculum *c*.

a 2. Cor. 12. v. 2. *b* Deut. 10. v. 14. 1. Reg. 8. v. 27. Psal. 115. v. 16. Luc. 23. v. 42. Gal. 4. v. 26. Heb. 9. v. 22. *c* Psal. 113. v. 5. Matth. 18. v. 10. Ioh. 14. v. 2. & 3.

37 De cœlo hoc notanda sunt duo, 1. Ortus ejus. Non enim ab æterno existit, sed in tempore est creatum *a*. 2. Situs; est enim non ubique
sed

sed sursum, supra cœlos hosce aspectabiles *b.*

a *Genes. 2. v. 1. & 4. Heb. 11. v. 10. b* *Iosu. 2. v. 11. Prov. 25. v. 3. Luc. 24. v. 51. Act. 1. v. 11. Eph. 4. v. 10.*

38 Cœlum sidereum, est expansi pars media, inde à Luna usque ad supremum cœlum sese extendens. *Genes. 1. v. 14. 15. & 17.*

39 Ejus perpēdi debet exercitus, & illius usus.

40 Exercitus cœli hujus sunt stellæ seu luminaria.

Gen. 1. v. 14. Deut. 4. v. 19. Ier. 33. v. 22.

41 Luminaria cœli vel magna sunt, vel parva.

Genes. 1. v. 16.

42 Magna Luminaria sunt duo; alterum majus, ad præfecturam diei, puta Sol: alterum minus, ad præfecturam noctis, nimirum Luna.

Genes. 1. v. 16.

43 Luminaria parva intelliguntur à Moise cæteræ stellæ omnes: non quòd substantiæ quantitate superentur à Luna, sed quòd Luna & Luce & Mole major appareat, quàm reliquæ præter Solem stellæ.

44 Usus hujus cælestis exercitus duplex est, Naturalis, & Supernaturalis: Ille rursus vel Solis proprius est, nimirum lucem à tenebris vel diem naturalem à nocte distinguere: vel luminarium communis, nimirum res certas significare.

1. Sive communiter id faciant luminaria omnia (nam omnia dispeſcunt tempeſtates anni ſuis circa orbem terrarū itionib.) ſive ſingulariter Sol & Luna, ut qui diei naturali noctiq; præſidēt, & dies civiles, mēſes annosq; diſtermināt.

2. De superiore loco, non solum ostendere Lucem, sed etiam demittere in terras & communicare efficacitatem suam.

45 Supernaturalis usus est Gloriæ divinæ illustratio, & salutis humanæ promotio. Sidera enim tanquam præcones in sublimi suggestu constituti gloriam Dei enarrant *a*, atq; nos de majestate Dei *b*, nostroq; officio *c*, informant.

a *Psal.* 19. v. 2. & seqq. *b* *Ier.* 31. v. 35. & 36. *c* *Psal.* 148. vers. 3.

46 Cœlum Aëreum est expansi pars infima inde à terra usque ad cœlum stellatum diducta.

47 In aëre salutariter possunt & *theologicè* debent considerari quædam meteora, quæ refert *S. Scriptura*.

48 Meteora quæ considerant Theologi, docendi gratiâ ad imitationem Philosophorum possunt distingui in Ignita, Aquea, & Aërea.

49 Ignita meteora notabimus tria, stellam regiam, Fulgetrum, Tonitru.

50 Stella regia, est stella peculiaris nato Christo Rege Regum in Oriente à Magis visa.

Matth. 2. v. 2. 9. & 10.

51 Hæc stella regia non fuit de numero stellarum ab initio creatarum; illæ enim singulis diebus oriuntur & occidunt, à diurna luce Solis absconduntur, noctu sereno cœlo non occultantur: nec fuit Cometa, ut ex iis quæ Physici de cometarum natura, evanescentia, & à terris distantia

tia

tia tradunt liquet, (illa enim in hanc stellam regiam non competunt) sed fuit novum quoddam insolitum & extraordinarium prorsus Meteoron, non naturali modo, sed divina virtute è sub cœlesti materia conflatum, & eximiæ lucis fulgore donatum, viq; non suapte, sed virtute divinâ aut Angeli ministerio, motum & ductum.

52 Fulgetrum seu coruscatio est splendor flammæ emicantis per aërem uno momento, sed per intervalla transcurrens, ortus, ut volunt, ex modica tenuiq; exhalatione in nube accensâ.

Psal. 18. v. 13.

53 Tonitru est vox Dei vehementissima & validissima, perterrefaciens omnia animalia, non tantum homines, sed etiam feras ac horrificas bestias desertum incolentes.

Exod. 9. v. 23. cap. 19. v. 16. Iob. 37. v. 1. & seqq. Psal. 18. v. 14.

& 29. v. 3.

54 De Tonitru Physici multa scribunt: quæ nos nequaquam contemnimus. Deus fortis tamen tonans voce excellentiæ suæ, res facit adeò magnas & mirabiles, ut non possimus cognoscere.

Iob. 37. v. 3. & 4.

55 Meteora aquea sunt Nubes & quæ è nube proveniunt, ut pluvia, ros, nix, grando, &c.

Iob. 38. v. 22. 23. & 28. Psal. 48. v. 8.

56 Aëreum meteorum est ventus, quem Deus ex specubus & locis abditis veluti è thesauris

producit *a*, ad benefaciendum tum hominibus communiter *b*, tum maximè Ecclesiæ singulariter *c*, & super cujus alas Deus volat & itat *d*, ad iudicia sua exsequendum tam erga pios *e*, quàm erga impios *f*.

a *Psal.* 135. v. 6. & 7. *b* *1. Reg.* 18. v. 45. *c* *Genes.* 8. vers. 1. *d* *Psal.* 18. v. 11. & 104. v. 3. *e* *Iob.* 1. vers. 10. *Ion.* 1. v. 4. *f* *Exod.* 10. v. 13.

57 Hucusq; de inanimata creatura superiori: Inferior est duplex, Aqua & Terra.

58 Insigne hoc est sapientiæ, bonitatis & potentiae divinæ documentum, quòd Deus aquam à terra discrevit.

Gen. 1. v. 9. *Psal.* 104. v. 6. & seqq.

59 Usus utriusque persequuntur Physici, norunt Medici, referunt libri sacri.

60 Notabile tamen cum primis est quòd utrumque etiam Deo servit ad justissimam executionem iudiciorum; uti conspicitur in *Diluvio a*, & *Terræmotu b*.

a *Genes.* 7. *b* *Amos* 1. v. 1. *Zach.* 14. v. 5. *Matth.* 24. v. 7. & *cap.* 27. v. 54. & *cap.* 28. v. 2.

61 Fuit creatura inanimata: Animata est quæ animam & vitam habet.

62 Estq; vel Planta, vel Bestia.

63 Planta est corpus animatum animam habens vegetantem, ut Herba, quæ sine caudice è terra virescit; Frutex, qui multiplici caule surgit; Arbor quæ simplici caule crescit.

Gen. 1. v. 11. 12. & 13.

64 Bestia

64 Bestia est quæ habet animam sentientem:
& est vel aquatilis, vel volatilis, vel terrestris.

Genes. 1. v. 20. & seqq.

65 Hucusq; de opere creationis tum quod ad
Creatorem, tum quod ad creaturam: sequitur de
Gubernatione.

66 Gubernationis doctrina his duabus ab-
solvitur positionibus. 1. Quòd sit. 2. Quid sit.

67 Priorem qui vivis rationibus sibi probari
cupiunt, ii non verbis, sed verberibus, non Theo-
logi, sed carnificis responso digni sunt: quippe il-
lam non modò evidentissima Naturæ argumen-
ta evincunt, sed etiam clarissima Scripturæ testi-
monia asserunt.

Matth. 10. v. 29. & 30.

68 Posteriores ita definimus: Gubernatio est
decreti providentiæ exsequutio, seu opus Dei ex-
ternum & temporale, quo omnia & singula opti-
mè administrantur ad Dei gloriam.

69 Partitio ejus triplex est: Primò gubernatio
est vel Universalis, quâ Deus positum à se naturæ
universæ ordinem tuetur *a*. Vel Particularis, quâ
peculiarem uniuscujusque Creaturæ curam ge-
rit; præcipuè autem humani generis, & maximè
fidelium, quos propiore intuitu dignatur *b*.

a Prov. 15. v. 3. Rom. 11. v. 36. b 1. Tim. 4. v. 10.

70 Deinde Gubernatio est, vel Ordinaria, vel
Extraordinaria: Illa communem naturæ & Gra-
tiæ ordinem observat; Hæc præter communem

ordinem procedit; Ut cùm Deus Israëlitas manna & coturnicibus, Eliam per corvum pavit. Item cùm solem cursum sistere inq; uno gradu ad preces Josuæ subsistere; & in gratiam Regis Ezechiae umbram solis per decem gradus retrocedere fecit. Quibus miraculosis documentis Deus paternam suam erga fideles curam ostendit.

71 Tertiò Gubernatio divina est vel immediata, quæ sine mediis sive causis secundis, & præter vel etiam (ubi visum erit) contra omnia media agit, vel Mediata, quæ variis mediis utitur.

72 Media hæc sunt in duplici discrimine.

1. Alia sunt necessaria, quæ secundum naturam suam certum effectum necessariò producunt: idq; vel per se & absolutâ necessitate (ut vocant) consequentis; vel ex hypothese, necessitate consequentiæ; alia contingentia quæ contingenter agunt, non quidem respectu decreti divini, sed respectu suæ naturæ.

2. Media alia sunt bona, idque tam naturaliter quam moraliter: alia mala.

73 Utraq; subsunt divinæ gubernationi, quia Deus utraque ordinar. Etsi enim malum non est bonum, bona tamen est mali ad bonum ordinatio.

74 Subsunt verò cum hoc discrimine. Bona Deus & ordinar & potenter efficit, mala ordinar & permittit.

75 Permissio hæc non est nuda speculatio, aut
mera

mera efficacix ex impotentia negatio: sed 1. *Gratia denegatio.* 2. *Peccati determinatio.* 3. *Ejusdem directio.*

TITULUS VI.

De operibus gratiæ in hac vita.

EXplicatum est etiam opus DEI externum quod vocatur naturæ: Gratiæ opus illud est, quod secundum beneplacitum voluntatis suæ Deus efficit in Electis qui salutis æternæ hæredes futuri sunt.

2 Hoc opus gratiæ communi nomine *Redemptio* dicitur; & tum demum rectè intelligitur, si illius tum *Fundamentum*, tum *Beneficium* dignoscitur.

3 *Fundamentum* Redemptionis est Jesus Christus *Ἰησοῦς Χριστός*: in quo duo spectanda veniunt, *Persona* & *Officium*.

4 *Persona* Christi est *Sermo* in carne factus conspicuus.

Ioh 1 v. 14. 1. Tim. 3. v. 16.

5 Ad hujus definitionis explicationem de duobus videndum est, nimirum *Personæ singularitate*, & *Naturarum in Persona Dualitate*.

6 *Persona* Christi unica est & individua *a*. Ut enim unum fierent Deus & homo in *Fœdere*, oportuit unum fieri Deum & Hominem in *Persona*, non *communicatione gratiæ*, sed *veritate*

naturæ; non confusione substantiæ, sed unitate personæ b.

a Iohan. 1. v. 14. Rom. 1. v. 3. 1. Tim. 2. v. 5. b Esa. 7. v. 14. Luc. 1. v. 35. Heb. 8. v. 3. Heb. 2. v. 14. & 16.

7 Naturæ in persona Christi sunt duæ: divina assumens, & humana assumpta.

8 Harum duarum in Christo naturarum considerata est *unio & distinctio*.

9 Unio est divinæ & humanæ naturæ in *ἕνωσις* unitatem conjunctio.

10 Unionis hujus investigandus est tum Modus, tum Effectus.

11 Modus unionis naturarum in Christo est extraordinarius: Unde unio peculiari termino personalis dicitur, & ex scripturis in hunc modum describitur: Filius Dei unigenitus naturam humanam verâ animâ & corpore constantem humanis tum proprietatibus præditam, tum infirmitatibus peccato carentibus obnoxiam, in unitatem personæ suæ assumpsit, & assumendo tam incommutabiliter & inconfusè quàm inseparabiliter & indivisè univit.

Hebr. 2. v. 16. & 17.

12 Effectus unionis personalis duplex est, Communium appropriatio, & Idiomatum communicatio.

13 Communium appropriatio est phrasis, quâ id quod utriq; naturæ commune est, de persona ab alterutrâ naturâ denominatâ enūtiatur.

Act. 20. v. 28, 1. Tim. 2. v. 5.

14 Idio-

14 Idiomatum communicatio, est phrasis quâ id quod unius naturæ proprium est, de persona ab altera natura denominata prædicatur.

Act. d. l. 1. Cor. 2. v. 8. 1. Joh. 1. v. 1.

15 Hæc de naturarum unione: Distinctio earundem est, quâ tum essentia, tum proprietates & operationes utriusque naturæ ab ipso unionis principio distinctæ, diversæ & inæquales fuerunt, sunt & in æternum erunt.

Rom. 1. v. 3. & 4. & cap. 9. v. 5. 1. Pet. 4. v. 1.

16 Hucusque de persona Christi: Sequitur de ejus Officio.

17 Officium Christi consideratur vel juxta suas species, vel juxta suas partes.

18 Species officii Christi tres sunt: Est enim Propheticum, Sacerdotale & Regium.

19 Propheticum officium est, quo Christus cum in his terris versaretur, populum suum, Malum humanæ naturæ, & Bonum divinæ gratiæ docuit *a*, doctrinamque suam divinis miraculis confirmavit *b*.

a Matth. 4. v. 17. Esa. 61. ver. 1. Luc. 4. v. 21. b Matth. 11. v. 4. & seq.

20 Sacerdotale officium est, quo Christus corpus suum in hostiam offerendo *a* populum suum à malo perfectè liberavit *b*. & divinam gratiam efficaciter paravit *c*. atque partim in statu humiliationis preces pro nobis fudit *d*, partim in statu glorificationis cum victima semel in terris oblata coram facie patris apparet, proque

electorum salute constanter intercedit *e*.

a 1. Petr. 2. v. 24. *b* Matth. 1. ver. 21. *c* Ephes. 5. v. 2.
Hebr. 2. ver. 9. *d* Iohan. 17. Hebr. 5. ver. 7. *e* Hebr. 9.
vers. 24.

21 Regium officium est quo Christus populum suum ab omni malo defendit *a*, & in parata atque collata gratia inchoativè in his terris, consummativè in cœlis stabilit & tuetur *b*.

a Psal. 110. v. 2. Iohan. 10. vers. 28. *b* Psal. 2. v. 6. Luc. 1.
v. 32. & 33.

22 Partes officii Christi (quas vulgò status vocant) duæ sunt : *ταπεινωσις* & *ὑπερύψωσις*; Humiliatio & exaltatio: In quibus tota salutis dispensatio & triplicis officii Christi exequutio consistit.

23 Humiliatio est, quâ Filius Dei homo factus, habitu ut homo compertus, obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis se submitit.

Philipp. 2. v. 7. & 8.

24 Estque vel antecedens vel consequens & extrema: quarum hæc valde evidens fuit, illa minus.

25 Antecedens est perpetua variarum perfectionum inde ab ortu Christi usq; ad Judæ proditionem patientia: quæ quidem perpeffiones ad eò fuerunt crebræ, ut vita Christi non immeritò perpetua quædam passio dici possit.

Tota Evang. hist.

26 Extre-

26 **Extremæ Christi humiliationis tres sunt gradus: Passio ad mortem, Sepultura, Descensus ad inferos.**

Symb. Apost.

27 Passio ad mortem est, quâ Christus multa convitia & tormenta sustinuit, lignoquæ crucis, tanquam execrabilis *a*, affixus, summam ignominiam acerbissimosquæ dolores expertus, spiritum emisit *b*.

a Gal. 3. v. 13. b Matth. 27. v. 46. & 50.

28 Sepultura est quâ corpus Christi demortui de cruce sumptum & tanquam à morte vitum & prostratum in sepulchro novo reconditum est.

Matth. 27. vers. 59. & 60. Actor. 13. v. 29. 1. Corinth. 15. vers. 4.

29 Descensus ad inferos, est omnis ignominie Christi, quam nostri nomine subivit & quam subire ex decreto Patris debuit, clausula.

1 Samuel. 2. v. 6.

30 Hæc de humiliatione: Exaltatio Christi duas habet partes. 1. Est servilis conditionis & omnium infirmitatum quas Christus unâ cum humana natura, excepto tamen peccato, assumpserat, depositio *a*. 2. Est humanæ naturæ plena, perfecta & supereminens glorificatio *b*.

a Heb. 4. v. 15. b Eph. 1. v. 20. & seqq. Phil. 2. v. 9. & seqq.

31 **Hactenus de Redemptionis Fundamento: sequitur de ejus Beneficio.**

32 Beneficium Redemptionis quod Deus nobis in hac vita, dum sumus in via, applicat, & quo quasi medio nos ducit ad metam videlicet cælestem hæreditatem, duplex est, *Justificatio & Sanctificatio*. Sicut enim per peccatum Adæ duplex malum in omnes posteros redundavit, *Reatus mortis, & Prævitæ naturæ*: Sic horum malorum abolitio duplex requirebat Christi Redemptoris beneficium, nimirum ut per *justificationem reatus* peccati remitteretur, per *sanctificationem* spiritus, prævitæ naturæ tolleretur.

33 *Justificatio* est à crimine absolutio & pro justo declaratio: distinguiturque in Legalem, & Evangelicam.

Rom. 8, v. 33. & 34.

34 *Justificatio legalis* est, quâ homo propriâ inhærente justitiâ, legi divinæ per omnia conformis esse pronunciat. Hæc justificationis ratio fuit in federe legali ante lapsum. Post lapsum verò nemo hominum taliter ex lege justificatur, sed quotquot justificantur, Evangelicâ justificatione justificantur.

35 *Evangelica justificatio* est, quâ peccator absolvitur & justus reputatur coram Deo gratis per fidem propter Christum.

36 Ea consideratur vel activè respectu Dei
qui

qui justificat, vel passivè respectu hominis qui justificatur.

Rom. 8. v. 33. 2. Cor. 5. v. 21.

37 Homo autem non justificatur quilibet, sed efficaciter vocatus à Deo, hoc est, qui per promulgationem federis gratuiti ex tenebris in admirabilem lucem, ex potestate Satanæ ad participationem gratiæ, fuerit tractus & verâ fide, quâ Deo trahenti respondeat, donatus.

Rom. 8. v. 30.

38 Utriusque justificationis notari debet Natura & Causa.

39 Natura justificationis Evangelicæ ita est affecta, ut partes totum integrantes nullas admittat, cum tota in remissione peccatorum, tota etiam in imputatione justitiæ consistat.

Rom. 4. v. 5. & seqq. & cap. 5. v. 19.

40 Causa justificationis necessariò perpendenda est, & Impulsiva, & Organica.

41 Impulsiva justificationis causa duplex est, Intrinseca & Extrinseca.

42 Intrinseca est sola *ἄδοκία* & *φιλανθρωπία* Dei, quâ nos miseros peccatores justificare, hoc est reatu peccati solvere dignatur.

Roman. 3. vers. 24. Ephes. 1. vers. 7. & cap. 2. vers. 8. Tit. 3. vers. 5.

43 Extrinseca & meritoria justificationis causa, est Christus mediator in sanguine suo: cujus efficacia, est tum ad satisfaciendum, tum ad promerendum. *Rom. 3. v. 25.*

44 Organica justificationis causa est FIDES, quâ homo intuetur sibiq; applicat obedientiam Jesu Christi quâ Patri obediens factus fuit usque ad mortem crucis; & propter hanc fide tanquam manu accipit à Deo justitiam in Evangelio oblatam.

Rom. 1. v. 17. & cap. 3. v. 25. & 28. Act. 26. v. 18.

45 Justificamur igitur fide, & quidem solâ fide *a*, non in quantum est habitus, sed in quantum est organum, seu manus apprehendens hominiqu; applicans suum correlativum, nimirum obedientiam Christi satisfactoriam quæ ad justitiam propriè imputatur *b*.

a Gal. 2. v. 6. b Rom. 5. v. 19.

46 Fidei inquirenda est Causa & Nota.

47 Causa fidei vel primaria est, vel secundaria. Primaria est vel efficiens principalis, nempe Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus *a*, vel impulsiva, videlicet beneplacitum Dei *b*. Secundaria est efficiens Instrumentalis, nimirum Evangelii prædicatio *c*.

a Ephes. 2. v. 8. b Ioh. 6. v. 44. & 45. c Rom. 10. v. 17.

48 Nota veræ fidei duplex est: Charitas seu studium bonorum operum *a*, & perseverantia *b*. Clypeus. n. fidei potest sauciari, sed non perforari *c*.

ri c. Quod tamen non est ex hominum aliqua qualitate qualitatísve illius dignitate, sed Dei promissione promissionisq; illius certitudine d.

a Gal. 5. v. 6. b Matth. 16. v. 18. Luc. 22. v. 32. c Rom. 8. v. 38. & 39. d Phil. 1. v. 6.

49 Sic fuit de justificatione: Sanctificatio est naturæ corruptæ per Spiritum sanctum renovatio, qua fide justificati, vivificantur, & Christo conformantur, ut peccatis mortui Deo vivere incipiant, in vera sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ suæ.

Luc. 1. v. 74. & 75.

50 Partes Sanctificationis duæ sunt, Mortificatio carnis, & Vivificatio spiritus.

Coloss. 3. v. 5. 9. 10.

51 Mortificatio carnis seu veteris hominis est tristitia secundum Deum efficiens resipiscentiam ad salutem in fide justificatis.

Matth. 16. v. 24. 2. Cor. 7. v. 10.

52 Vivificatio spiritus seu novi hominis, est illuminatio mentis, conversio voluntatis, & purificatio cordis, acquiescentis & lætantis in Deo per Spiritum sanctum cum serio novæ obedientiæ studio conjuncta.

Ephes. 4. v. 22. Coloss. 3. v. 10.

C V

TITULUS VII.

De operibus Dei quæ hanc vitam consequentur.

Sic fuerunt opera Dei quæ in hujus vitæ spatia incidunt: restant quæ hanc vitam consequentur.

2 Illa sunt duo: Mortuorum resurrectio, & ultimum iudicium.

3 Resurrectionis notanda Certitudo & Ratio.

4 Certitudo inter Christianos cognita est, & immota. Etsi enim non solum Ethnicis olim visa est ridicula *a*, sed etiam quibusdam in Judaico populo absurda *b*, in primordiis item & incunabulis Christianæ Ecclesiæ dubia reddita *c*, nobis tamen tum ex Apostolico Symbolo, tum ex utroque Bibliorum testamento evidens & certissima *d*.

a Act. 17. v. 32. *b* Matth. 22. v. 23. Act. 23. v. 6. *c* 1 Cor. 14. v. 12. & 58. *d* 2. Tim. 2. v. 18. & c. Job. 19. v. 25.

5 Ratio Resurrectionis explicatur à serie causarum.

6 Efficiens Resurrectionis causa est Deus Pater, in Filio, per Spiritum sanctum.

Job. 19. v. 25. Iohan. 5. v. 28. 1. Corinth. 15. v. 12. Philipp. 3. vers. 20.

7 In

7 In Christo autem præter causam efficientem etiam causa exemplaris reperitur. Resurrectio enim illius est nostræ resurrectionis exemplum.

8 Instrumentalis causa est ministerium Angelorum, qui cum magna tubæ voce missi, cogent electos à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad eorum extremum.

Matth. 24. v. 31.

9 Materia est illud ipsum corpus quod cecidit, idem numero, nõ tantum specie, illud ipsum inquam quod pridem in cineres dilapsum fuit.

1. Corinth. 15. v. 52.

10 Forma spectatur in reductæ animæ cum restituto corpore personali unione & admirabili copulatione: Illi verò quos vivos deprehenderit posterior ille Christi adventus momento & jactu oculi immutabuntur, ut id quod corruptioni & morti obnoxium est, induat naturam incorruptam & immortalitatem. Ad hæc immutatio non est resurrectio, sed aliquid resurrectioni simile. *1. Cor. 15. v. 1.*

11 Finis primarius est gloria majestatis divinæ; secundarius; Cæleste piorum gaudium, Infernale impiorum exitium.

Dan. 12. v. 2. Ioh. 5. v. 29.

12 Hæc de Resurrectione: quam excipit ultimum judicium; ubi explicabitur Adventus ad judicium & Processus judiciarius.

13 Adventus ad iudicium alius iudicis est, alius iudicandorum.

14 Iudex dicitur vel respectu Authoritatis & Potestatis, & tunc tota Trinitas est: vel respectu exercitii, & tunc solus Christus est *Ἰεσὺς Ἰσωπ*, qui ad iudicium veniet tanquam is cui omnis potestas & omne iudicium à Patre datum est.

Matth. 28. v. 18. Ioh. 5. v. 22. Act. 10. v. 42. & cap. 17. v. 31.

15 Veniet autem Christus ad iudicium visibiliter è cælo, sicut priùs spectantibus Apostolis in cælum ascendit *a*: veniet magnificè nubibus tanquam regio solio insidens, maiestate & gloriâ instar fulguris coruscans, & Angelorum tanquam præcursorum ministerio utens *b*.

a Act. 1. v. 11. b Matth. 24. v. 27, 30. & 31.

16 Adventus iudicandorû est adventus omnium hominum, qui voce Archangeli & clangore tubæ citati, ad Christum iudicem in throno gloriæ suæ sedentem, primùm congregabuntur, postmodum verò in duos ordines segregabuntur.

Matth. 25. v. 32. & 33.

17 Huiusmodi est Adventus ad iudicium. Processus iudiciarius spectatur 1. in causæ utriusque multitudinis cognitione. 2. Sententiæ dictione. 3. Eiusdem executione.

18 Causæ cognitio, est operum examen, quâ unusquisque cogniturus est, quicquid boni vel mali fecit; testimonium perhibentibus singulorum

rum

DEI QUÆ HANC VITAM CONSEQ. 61
rum conscientis, vicem testium vel accusantium
vel excusantium obeuntibus.

Rom. 2. v. 15.

19 Sententiæ dictio, est termini ad quem sin-
guli sunt determinati, promulgatio: & est duplex,
absolutoria ovium; & condemnatoria hædorū.

Matth. 25. v. 34. & 41.

20 Exsequutio est dictæ sententiæ in effectū
productio: proindeque sicut sententiæ dictio, ita
quoque ei respondens exsequutio variat: oves
tanquam benedicti Patris ad possidendum re-
gnum à jacto mundi fundamento paratum in
cælum intromittentur; hædi tanquam maledicti
à Christo totaliter separabuntur, & in ignem
æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis e-
jus, conjicientur. *Ibid. v. 40. 45 & 46.*

TITULUS VIII.

De ortu hominis.

Hucusque de S. Epistolæ Authore, nimirum
Deo: sequitur de ejus Acceptore, nimirum
homine.

2 Hominis cognitio duobus his circumscri-
bitur cancellis, videl. ejus ortu & statu.

3 Ortus hominis est, quo Deus creaturam ra-
tionalem è corpore elementari & anima spiri-
tuali exstruxit, arctissimoq; unionis hypostaticæ
vinculo colligavit.

C vij

4 Partes hominis duæ sunt: *corpus & anima*, illo cum brutis animantibus; hac cum beatis spiritibus communicat.

5 *Corporis* humani ortus in *protoplastis* & eorum *posteris* est diversus.

6 *Protoplastorum* corpus Jehova Elohim *ἀμέσως* nullo vel Angelorum vel aliarum creaturarum adhibito ministerio, finxit: Adami quidẽ ex pulvere; Evæ verò ex Adami latere: utriusque justâ & absolutâ staturâ.

Genes. 2. v. 7. & 22.

7 *Posterorum* corpus non immediatè à Creatore, sed divinâ benedictione ex virili & muliebri semine propagatur.

Genes. 1. v. 28.

8 Animæ humanæ ortus in omnibus hominibus, est idem; quippe nõ minùs posteris quàm protoplastis corpore priùs formato tanquam a pro domicilio, Deus spiritum insufflat, inspirat, infunditve.

Gen. 1. v. 27. Eccles. 12. v. 9. Heb. 12. v. 9.

TITULUS IX.

De statu hominis.

Sic de ortu hominis: sequitur de ejus statu.

2 Status hominis duplex est: unus externus, alter internus.

3 Status

3 Status externus est, qui externas hominum conditiones in hac vita distinguit, & functionib. distinctis distincta munia & praecepta praescribit.

Exod. 20. v. 12. Deut. 5. v. 22.

4 Estque triplex: OEconomicus, Politicus, Ecclesiasticus. Unde OEconomia, Politia, Ecclesia.

5 OEconomia, est status domesticus, in ipso paradiso à Deo institutus, pro administranda prudenter familia.

Gen. 2. v. 15, 22. & 23.

6 Prudens familiae administratio versatur, tum circa personas, tum circa res domesticas.

7 Personae sunt vel superiores: ut, maritus, parentes, herus: vel inferiores: ut, uxor, liberi, famulus: illorum est fideliter praesse: horum obedienter subesse.

Eph. 5. v. 22. & 25. & c. 6. ab init. ad v. 10.

8 Res domesticæ licite sunt acquirendæ, & provide possidendæ, ut justa dispensationis ratio possit Deo Patri familiâs maximo, reddi.

Matth. 23. v. 14. & seqq. Luc. 16. v. 1 & seqq.

9 Hæc de OEconomia: Politia est status forensis à Deo institutus, ad gubernandam prudenter Rempublicam.

Exod. 18. v. 21. Deut. 16. v. 18. Es. 22. v. 20. Rom. 13. v. 1. & d.

10 Ad prudentem gubernationem duo non modò conducunt, sed simpliciter necessaria sunt, regere quod magistratus est, & regi seu parere & obsequi quod subditorum.

11 Regimen magistratus est vel præscripti Muneris, vel concessi Juris.

12 Præscripti à Deo muneris, est in causa tum Religionis, tum Regionis.

13 In causa Religionis magistratus memor, se utriusque legis tabulæ custodem ac vindicem à Deo esse constitutum, operam dabit ut pura Religio ex verbo Dei in ditione cui præest, instituatur, aut si corrupta, restituatur, integraque ac illibata conservetur, ad Dei gloriam, suamque ac subditorum salutem.

Exemplo piorum Regum V.T.

14 In causa Regionis magistratus pro libertate sua & regni sui vel conservanda vel recuperanda dimicabit. *Judic. 4. v. 14.*

15 Regimen concessi Juris consistit partim in tributorum & vectigaliū postulatione, quā conscientia & æquitas metitur, partim in legum & edictorum promulgatione, quæ divinarū legum consensu stabilitur.

16 Obsequium subditorum duo efflagitat; honorem & reverentiam *a*, timorem & obedientiam *b*.

a Rom. 13. v. 7. 1. Pet. 2. v. 17. b Rom. 13. v. 1. 1. Pet. 2. v. 13. & 14.

17 Obsequio autem huic metam statuit tum ipse Dominus; Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ sunt Dei *a*: tum Apostoli, Oportet Deo magis obedire quàm hominibus *b*.

a Matth. 22. v. 21. b Act. 4. v. 19.

18 Hæc

18 Hæc etiam de Politia: restat de Ecclesia, in qua qui vivit, in felici statu vivit, & de qua qui est, is in felicissimo statu est.

19 Ecclesia quam Christus suo sanguine redemit, est cœtus eorum hominum, quos Deus ad vitam prædestinavit.

Actor. 20. v. 28.

20 Ecclesia est vel catholica, & invisibilis, quam in Symbolo credimus, extra quam (sicut extra Noë arcam) nulla omnino salus mortalibus competit; vel particularis & visibilis, in qua multi sunt qui cum illa cognationis nihil habent.

1. Iohan. 2. v. 19.

21 Particularis Ecclesiæ considerari debet *index & iudex*.

22 Index est nota sive externum signum incurrens in sensus, ex quo potest agnosci, quis hominum cœtus pro vera Christi Ecclesia in his terris debeat haberi.

23 Index hîc est duplex, certus & verisimilis. Certus est, qui ex iis Ecclesiæ exercitiis, quæ sunt pars cultus divini, infallibiliter testatur. Est que rursus duplex, unus essentialis, perpetuus, semperque necessarius, ut *pura verbi prædicatio a*: alter mutabilis, nec semper & simpliciter necessarius, qui potest ad tempus salvâ & incolumi Ecclesiâ intermitteri, ut legitima Sacramentorum administratio *b*.

a Deut. 4. v. 9. Luc. 16. v. 29. Ioh. 10. v. 27. Rom. 10. v. 14.

b Matth. 28. v. 19. Ios. 5. v. 1. & 2.

24 Verisimilis Ecclesię index est, qui quidem ad priorem potest revocari, sed probabiliter tantum Ecclesiam designat, ab iis scilicet exercitiis, quę vel sunt cultus divini *directiones*, vel *appendices*.

25 Directiones cultus divini sunt: 1. Disciplina Ecclesiastica. 2. Legitimę Eleëmofynę. 3. Christiana jejunia. 4. Licitata vota.

26 Disciplina Ecclesiastica est decens politię ecclesiasticę jurisdictio.

27 Estque vel mitior, quā peccatores vel publicē coram presbyterio, vel privatim à pastore, adhibito uno vel altero, è senioribus, corriguntur: vel rigidior, quā propter enormia facinora, & in iis perseverantiam, atque contumaciam, peccatores è communione Ecclesię excluduntur, nec prius quàm resipiscentiam suam publicē & quidem sponte sine externâ coactione testentur, recipiuntur. *Matth. 18. v. 15. 16. & 17.*

28 Eleëmofynę, si de rebus nostris legitimē partis ad Dei gloriam & proximi solatiū ex verâ fide erogantur, opera verę charitatis sunt, & suum apud Deum præmium in cælo repositum habent. Dicere autem, eleëmofynam esse opus pro peccatis satisfactorium, hoc demum & Scripturis est contrarium, & Christo redemptori nostro contumeliosum.

Matth. 6. v. 1. & seqq.

29 Jejunia, si absit superstitio & meriti opinio, suadente justâ ratione & urgente aliquâ necessitate,

tate,

tate, non modò privatim, sed publicè etiam sunt celebranda. Legitimè enim servata usum habent duplicem: tum ad illecebras & intemperantiam carnis subigendum: tum ad vigorem spiritus in sacris Ecclesiæ officiis & piis meditationibus excitandum. *Matth. 6. v. 16. 17. & 18.*

30 Votum est promissio libera & spontanea Deo facta, de præstando aliquo externo opere seu exercitio ad finem aliquem bonum.

31 Ad licitum verò votum sex requiruntur: ut
1. conforme sit verbo Dei. 2. non tollat libertatem Christianam. 3. fiat cum consensu eorum quibus subjecti sumus, si cui subjecti sumus. 4. sit possibile, hoc est, in nostra potestate situm quod vovemus. 5. conveniat nostræ vocationi. 6. fiat certo & deliberato consilio.

32 Appendices cultus divini vocamus exercitia Ecclesiæ media sive adiaphora, quæ non sunt res absolutè necessariæ, & perpetuò observandæ, nec res simpliciter malæ & semper fugiendæ, sed res mediæ: quibus ritè observatis, nec Christiana libertas violatur, nec charitas turbatur.

33 Adiaphora hæc sive media, sunt libera vel cognitione, vel usu.

34 Cognitione & iudicio semper manent talia; quia doctrina de rebus licitis & libertate Christianâ, perpetua esse debet in Ecclesia.

35 Usu verò non semper libera sunt, sed extra casum scandali; nec semper licita, sed extra casum superstitionis & cultus opinionis.

36 Hæc de Ecclesiæ indice: iudex ejus alius est internus, nimirum Spiritus S. alius externus.

37 Externus, vel directus, ut S. Scriptura: vel indirectus.

38 Indirectus est vel primarius, vel secundarius.

39 Primarius Concilium & Presbyterium.

40 Concilium est cœtus Christianorum, ac imprimis Ecclesiæ doctorum extra ordinem ad consultandum & dijudicandum de rebus ad Politiam Ecclesiasticam spectantibus, ab eo, qui convocandi & jus habet & normam tenet, convocatus.

41 Estque vel particulare quod aliis provinciale & nationale dicitur, cum ex una provincia seu natione; vel universale & œcumenicum, cum ex toto orbe Christiano episcopi conveniunt, ad consilium aliquod de rebus ecclesiasticis incundum.

42 Presbyterium est confessus seniorum curam Ecclesiæ & negotiorum Ecclesiasticorum, certo quidem in loco, sed in collegio publico habentium.

43 Estque duplex; unum à Deo institutum & in Scripturis prescriptum: alterum ab hominibus non contra, sed citra, scripturas ordinatum.

44 Prius illud est, quod secundum institutum à Deo ordinem ab Ecclesia fuit electum. Hujus generis fuit presbyterium cui interfuerunt ipsi

Apo-

Apostoli *a*. Cœtus seniorum ab Apostolis institutus *b*. Presbyteria à Tito secundùm ordinationem Pauli oppidatim constituta *c*.

a Act. 15. *b* Act. 14. v. 33. *c* Tit. 1. v. 5.

45 Horum officium duplex est, publicum & privatum: illud universum Ecclesiæ cœtum spectat, & vel de doctrinæ veritate, vel ordinis ecclesiastici observatione laborat: hoc ad singula Ecclesiæ membra sigillatim respicit, eaque pro re natâ curat.

46 Presbyterium ab hominibus ordinatum, est cœtus seniorum indoctorum & hominum idiotarum, qui controversias sæpe ignorant, necdum ut de iis statuere valeant.

47 Hoc presbyterii genus minimè est contemnendum: similis tamen ei potestas cum superiori non danda. Etsi enim morum observatores & censuræ ecclesiasticæ moderatores esse possint, non tamen controversiarum, quas non intelligunt, possunt constitui iudices.

48 Hucusque de statu hominis externo: Internus ejus status est, qui internam hominum conditionem respicit, & ab illa homines evidenter distinguit, & tandem longissimè separat.

49 Hic status hominis duplex est: unus in hac vita, dum in via est: alter post hanc vitam, cum consequutus est metam.

50 Status in hac vita rursus duplex est: Naturæ & Gratiæ.

51 Naturæ status spectatur in homine vel ante lapsum integro, vel post lapsum corrupto.

52 In homine integro, integra & perfecta fuit imago Dei, h. e. præstantia illa, quâ Deo creatori suo similis erat, & omnibus aliis visibilibus creaturis antecellebat: integra & perfecta fuit, quæ ab imagine dependet, arbitrii vel ad bonum, vel ad malum libertas.

53 In homine corrupto, pulcherrima imago Dei per *peccatum* corrupta, ac penè deleta & extincta est, adeò ut vix scintillæ aliquæ & tenues reliquiæ appareant: item amissa est arbitrii libertas ad bonum, & insequuta durissima servitus peccati.

Ioh. 8. v. 34. Rom. 6. v. 20. 2. Pet. 2. v. 19.

54 Peccatum est discrepantia à Lege Dei ex ordine justitiæ divinæ ad pœnam obligans.

1. Iohan. 3. v. 4.

55 Estque vel primum, quod primi nostri parentes ex suasu & instinctu Satanæ in paradiso commiserunt, transgrediendo mandatum, de non edendo fructu certæ arboris: vel à primo ortum, in quod tum ipsi protoplasti, tum ipsorum posterii naturaliter ex eis proveniētes inciderunt.

56 Ortum peccatum, quatenus in posteris primorum parentum consideratur, duplex est: originale, quod ex parentibus in liberos velut hæreditarius quidam morbus derivatur: & actualis, quod quotidie ab hominibus perpetratur.

Utrumq;

Utrumq; variè distingui solet, nos aliquot insigniores peccati actualis distinctiones adferemus.

57 Actuale peccatum aliud est gravius, aliud levius: idq; respectu vel subjecti & objecti, vel effectus & eventus.

58 Respectu *subjecti* peccatū est vel regnans, in quibus imperium obtinet firmatum: vel non-regnans in iis, qui etsi jugum peccati prorsus nequeunt excutere, illud tamen non desinunt quætere & deplorare. *Rom. 6. v. 12. 1 Ioh 3. v. 8. & 9.*

59 Respectu *objecti* peccatum committitur adversus vel *Deum*, qui impietate tum *doctrina*, tum *vita*: vel *proximum* æqualem vel inæqualem, qui injustitiâ tum commutativâ, tum distributivâ: vel peccatorem *ipsum*, qui intemperantiâ tum dictorum tum factorum, læditur. *Tit. 2. v. 12.*

60 Respectu *effectus* nimirū noxæ vel damni dati, peccatum aut est prævisum & destinatum à peccante, cui *scelus* adjunctum: aut prævisum quidem, sed non destinatum, cui *culpa* adjuncta: aut neque destinatum neque prævisum est, cui *error* adjunctus est.

61 Respectu *eventus* peccatum aliud est remissibile, aliud irremissibile.

62 Remissibile peccatū dicitur, non quòd suâ naturâ sit *veniale* a, sed quòd ex gratia Dei per resipiscentiam & fidem in Jesum Christum credentibus sit sanabile, cujusmodi peccata omnia sunt, excepto uno. a *Gal. 3, v. 10. Rom. 6. v. 23.*

63 Irremissibile peccatum Scriptura vocat *blasphemiam in Spiritum sanctum* *a*, (per quem hoc loco non tertia S. Trinitatis persona, sed ejus *ἐνέργεια* intelligitur,) item *peccatum ad mortem* *b*.

a *Matth. 12. v. 31.* *b* *1. Joh. 5. v. 16.*

64 Blasphemia in Spiritum sanctum est, universalis à Deo ejusque veritate per Spiritum S. patefacta & agnita defectio: ex destinata malitiâ, contra conscientiam proficiscens, cælestemque veritatem odio & sive tyrannicâ, sive sophisticâ infectatione persequens, mortem æternam immutabiliter justo Dei judicio mercedis loco accipiens. *Ibid.*

65 Hoc peccatum in nullum omnino cadit electum *a*, neque in omnes reprobos, sed in aliquos tantum.

a *2. Tim. 2. v. 19.*

66 Reprobi, in quos cadit hoc peccati genus, veritatem agnitam vel nondum sunt professi, ut olim Pharisei & Scribæ *a*, vel sunt eam amplexi & professi, ut Julianus Imper. & alii.

a *Matth. 12.*

67 Cùm verò hujus peccati forma intus magis lateat quàm foris pateat, tantum scelus nemini temerè & facilè est impingendum.

68 Sic de statu Naturæ: Gratia status est, in quo Deus Pater per Filium suum, Filius per Spiritum sanctum, Spiritus sanctus per verbum & Sacramentorum usum, imaginem divinam, salutarem-

taremq; arbitrii libertatem in electis *inchoativè* restituit.

69 Explicato statu hominis in hac vita: sequitur status post hanc vitam.

70 Status hominis post hanc vitam duplex est: gloriosus beatorum: ærumnosus damnatorum.

71 Gloriosus beatorum status, est plena imaginis divinæ & libertatis arbitrii ad bonum restitutio, ineffabilis beatitudo, & inexplicabilis vitæ æternæ possessio & fruitio.

1. Cor 2. v. 9.

72 Ærumnosus damnatorum status, est tristissima in tenebris infernalibus reproborum conditio, & perpetuorum cruciatuum miserrima atque intolerabilis passio.

Esa. ult. v. ult.

TITULUS X.

De Sacramentis.

Hucusq; actum est de divinæ Epistolæ, ad eoque S. Theologiæ *contentis*: sequitur, ut ex ratione methodi agatur de theologicæ Epistolæ *sigillis*, quæ vulgò dici solent *Sacramenta*.

2 Sacramenta divina pro diversitate divinorum federum sunt diversa, corporalia & spiritualia.

D

3 Corporale sacramentum est, quo Deus promissionem federis corporalem confirmat: cuiusmodi est *Iris* seu arcus cælestis.

4 *Iris* respectu substantiæ post diluvium non fuit nova, sed respectu significationis, & ad novum usum institutionis.

Gen. 9. à v. 9. ad 18.

5 Sacramenta spiritualia, sunt vel Legalia, vel Evangelica.

6 Legalia sacramenta sunt duo: arbor vitæ, & arbor mortis.

7 Arbor vitæ est sacramentum, quo primis parentibus nostris fructum arboris istius, Dei permisso comedentibus significabatur & obsignabatur immortalis vita per perseverantiam in naturæ primogeniæ integritate obtinenda.

8 Arbor mortis *a*, sive scientiæ boni & mali *b*, est sacramentum, quo primis parentibus nostris significabatur & obsignabatur, eos in perpetuum immortali vitâ summo cum ipsorum bono conjunctâ, fruituros, si ab esu fructuum arboris hujus abstinerent, contrâ autem, si fructum comederent, eos magno cum malo in mortem ruituros. Hanc tamen arborem quidam pro sacramento non agnoscunt, eò quòd signum iræ potius quàm gratiæ fuisse videatur.

a ut vocat Chrysostr. hom. 18. in Gen. b ut vocat Script. Gen. 2. v. 9. & 17.

9 Evangelica sacramenta alia sunt vetera, alia nova:

nova: quorum illa temporaria fuerunt, hæc verò erunt perpetua.

10 Vetera sacramenta, fuerunt vel miraculosa, vel communia.

11 Miraculosa sunt diluuium, transitus per mare rubrum, nubes, columna ignis, manna, aqua ex petra, æneus serpens in deserto.

12 Communia fuerunt, vel vulgaria, vel nobiliora.

13 Vulgaria fuerunt sacrificia frequenter oblata, quæ Christi adventum præfigurarunt & confirmarunt.

14 Nobiliora sunt, quæ gratiam in federe promissam, & per Christum venturum obtinendam, illustrius signarunt, & fortius obsignarunt: fueruntque celebrata vel semel tantum, ut circumcisio, vel quotannis, ut esus agni paschalis.

Gen. 17. Exod. 12.

15 Sacramenta nova, ad consummationem mundi sunt duratura.

16 Ea sunt, Baptismus & sacra Cœna.

17 Ad intellectum institutionis Baptismi sequentes determinandæ sunt quæstiones.

1. Quid sit. 2. Quotplex sit Baptismus. 3. Qui. 4. Quâ formâ. 5. Quibus ritibus. 6. Quos baptizare debeant.

18 Quid Baptismus sit, ex eius definitione tum nominali, tum essentiali patebit.

19 Etymon vocis si spectes, Baptismus est

quævis ablutio & purificatio, quæ fit per aquam.

20 Rem ipsam si respicias, Baptismus est ablutio ceremonialis, quâ Deus homini in Christum credenti testatur, se remisisse ei peccata propter effusionem sanguinis Christi, & velle eum magis ac magis regenerare: homo verò fidem Christianam profiteretur.

Act. 2. v. 38. & c. 22. v. 16. Rom. 6. v. 4. Act. 2. v. 41.

21 Baptismus vulgò triplex est: *sanguinis*, & accipitur pro cruce & martyrio *a: fluminis*, & accipitur pro effusione donorum Dei visibilium, quibus instructi fuerunt Apostoli *b: fluminis*, & accipitur propriè pro sacramento.

a Marc. 10. v. 38. b Act. 11. v. 16.

22 Etsi autem hic Baptismus fluminis specie unus est *a*, distinctionem tamen in externum sive aque *b*, & internum sive spiritus *c*, immeritò quidam reprehendunt.

a Eph. 4. v. 5. b Ioh. 1. v. 26 c Matth. 3. v. 11.

23 Baptizare debet non aliquis privatus, in fœditio casu necessitatis, sed minister verbi divini legitimè vocatus. Conjuncta enim sunt, docere Evangelium, & administrare Sacramenta: siquidem quibus dixit Christus: *Ite & docete*, iis quoque dixit, *Baptizate*.

Matth. 28. v. 19.

24 Forma Baptismi est, ut minister baptizet in nomen (*εις τὸ ὄνομα*) Patris, Filii, & Spiritus S. hoc est, in cultum.

25 Ritus

25 Ritus Baptismi sunt 1. Ut minister baptizet aquâ naturali, mundâ & communi, non adhibito oleo, non sale, non sputo, &c. 2. Ut baptizandus vel immergatur, vel aquâ aspergatur pro regionum diversitate. Hæc enim actio libera est Christianis, quia charitas & necessitas dispensant de ceremoniis, easque ἐπιεικεία quâdam temperant, quatenus id salvâ analogiâ fidei fieri potest.

26 Baptizandi sunt omnes & soli confederati, sive revera tales sint, sive probabiliter tales censeantur: item sive sint adulti catechumeni, qui ad Ecclesiam recens accedunt, fidemque & pœnitentiam profitentur, sive infantes in Ecclesia à parentibus fidelibus nati.

27 Hæc de Baptismo: sequitur alterum Ecclesiæ Christianæ in perpetuum illius usum institutum Sacramentum, nimirum Cæna sacra, seu Dominica.

28 Sacra Cæna est secundum N. T. Sacramentum à Christo immediatè institutum, quo Christianis jam adultis, baptizatis, & seipso probantibus, distributione & sumptione signorum visibilium, panis & vini, testatur, se tam certò corpus suum pro eis morti tradidisse, & sanguinem effudisse, quàm certò panem hunc edunt, & vinum hoc bibunt.

29 Ad institutionē hujus Sacramenti rectiùs intelligendum, quatuor sunt attendenda: 1. Ri-

1. Ritus institutionis. 2. Scopus institutionis. 3. Modus manducationis corporis Christi. 4. Libertas fruitionis S. Cænæ.

30 Ritus, quos in administratione Cænæ usurpamus, & de quibus controversia est, sunt 5. Primus est, quòd habemus mensas ad imitationem primæ Cænæ, non verò altaria: quæ unà cum sacrificiis, quibus *erant* destinata, adventu Christi sunt abrogata. 2. Usurpamus ad exemplum Christi & Apostolorum, itemq; primitivæ Ecclesiæ, panem cibarium, vulgarem & usitatum: non hostias, tum quòd veram nutriendi vim non habent, quam analogia Sacramenti requirit, tum quòd à Pontifice Romano ad superstitionem sunt adinventæ. 3. Panem frangimus, & communicaturis decenter in manus porrigimus, partim propter exemplum & mandatum Christi, partim propter analogiam sacramentalem: Panis namque fractio, Christi corporis fractionem in cruce repræsentat; non integrū ori ingerimus. 4. Poculum nō certæ alicujus materiæ aut formæ requirimus: sed cujuscunque (modò honestæ) recipimus. 5. Omnes communicaturos tam cibatos quàm jejunos (modò in fide ac pietate accedant) admittimus; quia in Cænâ prima omnes esu agni paschalis jam erant saturati, quum Sacramentum Cænæ fuit institutum & administratum. *1. Corinth. 11. v. 27.*

31 Scopus institutionis seu finis Cænæ Dominicæ

minicæ est ἀνάμνησις, h. e. non nuda historica cogitatio, sed recordatio mortis Christi, & beneficiorum morte illâ acquiritorû, conjuncta fide, quâ Christum ejusque beneficia nobis applicamus, & pro beneficiis acceptis gratias agimus.

32 Manducatio in cæna alia est externa, Symbolica & Ceremonialis, quâ signum corporis Christi ore corporis nostri manducamus, alia, Interna & Spiritualis, qua rei significatæ per fidem participes sumus. Utramque in sacrae Cænæ administratione debemus conjungere: hoc est, Panem, qui corporis Christi signum est, ore corporis nostri comedere, ipsum verò corpus Christi per panem significatum, ore animæ, hoc est, fide manducare.

33 Restat ultimum, qui ad Cænam accedere & admitti debeant. Accedere debent qui probare se valent, hoc est, qui 1. peccata sentiunt, fatentur & lugent. 2. Verâ fide sunt præditi. 3. Pietatis studio flagrant. Admittendi sunt non solum pii, sed etiam hypocritæ Ecclesiæ nondum patefacti, modò mysterium hoc intelligant, & interrogati intelligentiæ rationem reddant.

1. Corinth. 11. v. 28.

34 Quòd autem Papa Romanus alia quinque, duobus istis N. T. Sacramentis, putà *confirmationem, pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem & matrimonium* conjungit, ab Apostolis non ita accepit,

80 TIT. X. DE SACRAMENTIS.

35 Mirum autem meritò videri debet, quòd Papistæ matrimonium nunc ita extollunt, ut inter Sacramenta N. T. referant; nunc ita deprimunt, ut personis ecclesiasticis indignum censcant. Quæ quomodo simul consistant, & cum scriptura consentiant, ipsi viderint.

Genes. 2. v. 18.

36 Cæterùm tria sunt potissimùm quæ matrimonio repugnant, 1. cœlibatus monasticus. 2. divortium. 3. polygamia.

37 Cœlibatus, qui corpus castum ab omni scortationis specie retinet, & spiritum quoq; integrum atq; impollutum servat, Deo est gratus: at verò monasticus cœlibatus, qui ab honesto matrimonio ob illicitum votum abstinet, & scortationes impunè tolerat, est impuritatis stabulum & vagæ libidinis theatrum.

38 Divortium est ordinaria mariti & uxoris separatio: ob commissum ab alterutra parte adulterium, licitè & liberè factum.

Matth. 19. v. 9.

39 Polygamia, qua uno eodemque tempore plures habentur uxores, primæ Dei institutioni repugnat, & per exempla Patriarcharum excusari nec debet nec potest.

F I N I S.

30 5117°

ULB Halle

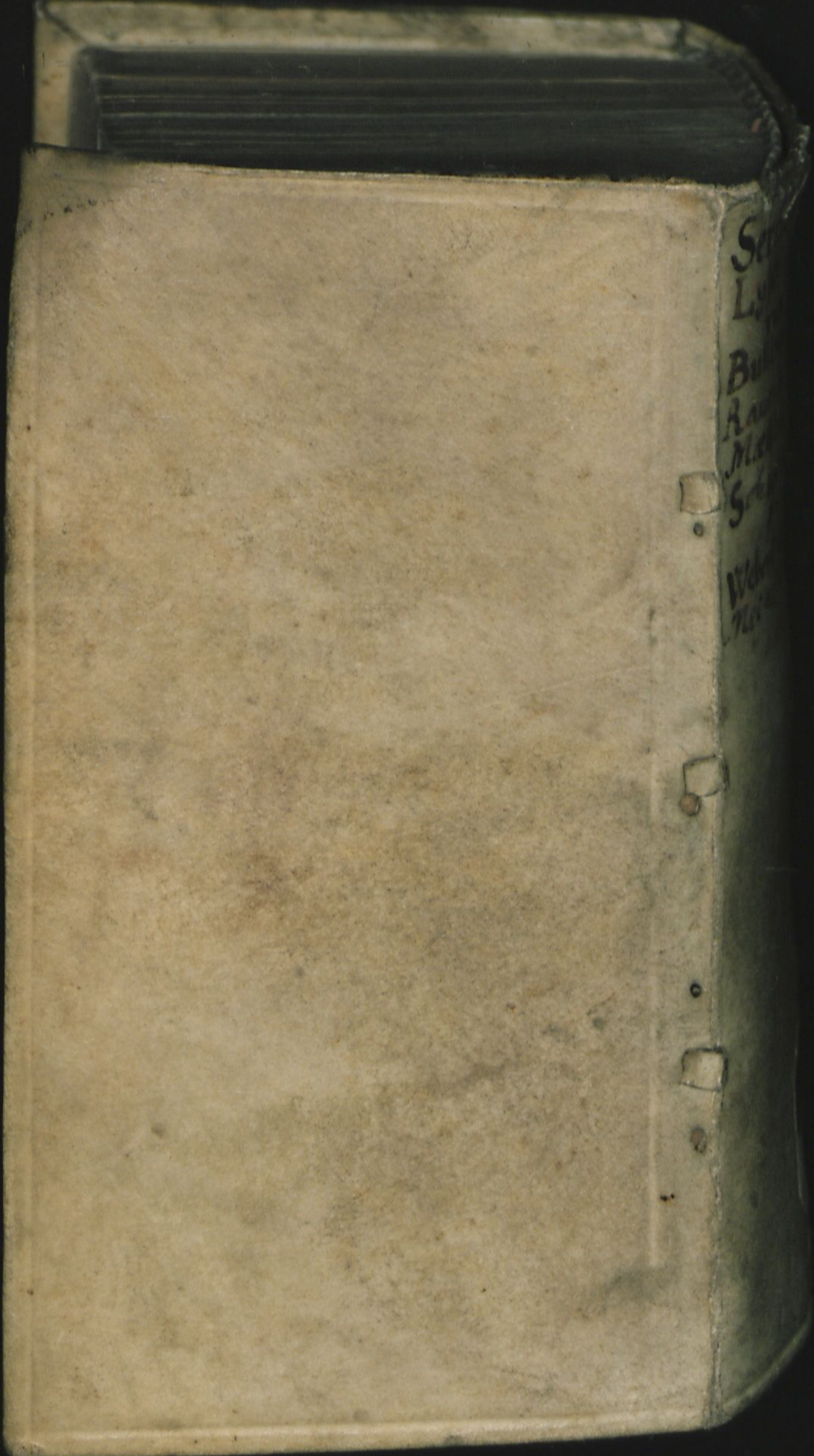
3

003 144 682

Sb.

1077

S...
L...
B...
A...
M...
S...
W...

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

S. 4

SYNOPSIS
ONOLOGÆ
ACRÆ,
LIS MÆSTLINI
m Mathematici Tu-
ensis celeberrimi.
ARMONIA VITÆ
CHRISTI.
Accurante
ENTINO ANDRÆ.

INÆBURGI,
z Typis JOHANNIS &
ICI STELLARUM.
M. DC. XLII.

A. S. 565.

[MS 339]

